

ÜRDÜN ÜNİVERSİTELERİNDE YABANCILARA ARAPÇA ÖĞRETİMİ

*Ahmet BOSTANCI**

ABSTRACT

Teaching Arabic as a Foreign Language in Jordanian Universities

It seems that there is still a search of a new method in teaching Arabic in the Islamic world. Teaching Arabic to the Arabs as well as to the non-Arabs cannot be considered successful, and the absence of a method that suits best to the purpose and of the teaching materials are the main reasons of this. Although there is an improvement in teaching Arabic in Turkey, there is still a need to find a better method. It is observed that teachers of Arabic contribute to this improvement by using new methods. To find a better method, the importance of using current experiences must be admitted. Based on the author's research experience in Jordan during the year of 2001-2002, this article tries to present the method of teaching Arabic in Jordanian Universities.

Key words: Teaching Arabic, Arabic Teaching Series, Teaching Arabic as a foreign language in Jordan

Anahtar kelimeler: Arapça öğretimi, Arapça Öğretim Serileri, Ürdün'de Yabancılara Arapça Öğretimi

Hız. Peygamber'in risaleti öncesinde bir kabile dili vasfına sahip olan Arapça, İslam'ın evrensel mesajı Kur'an-ı Kerim'in -bizzat kendi ifadesiyle- "*apayk bir Arapça*" (*bi lisânin arabîyyin mubîyn*)¹ olarak inişle birlikte bir medeniyet dili

* Sakarya Üniv. İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati ABD Öğretim Üyesi, Yrd. Doç. Dr. bostanci@sakarya.edu.tr

¹ eş-Şuara, 26/195

niteliği kazanmıştır. Arapça'nın bu derece gelişmesinde Kuran'ın çok önemli bir etkisinin bulunduğu tartışılmaz bir gerçektir.²

Cahiliye döneminde Arapların komşu milletlerle ticarî ilişkilerinin sonucu olarak dil alanındaki karşılıklı tabii etkileşim bir tarafa bırakılırsa, Arapça'nın anadili Arapça olmayan milletlere sistematik tarzda öğretiminin de İslamiyetin doğup yayılmasıyla başladığını ifade edebiliriz.

Nitekim Arapçanın gramer kurallarını sistemleştiren nahiv ilminin (sentaks), Arap olmayan milletlerin İslam'a girmesiyle dilin tabiatında ve meleke olarak doğru konuşulmasında görülen zayıflık ve gerileme neticesinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir.³ Ancak hal böyle olmakla beraber nahiv, zamanla Arapların da mustağni kalamayacakları bir ilim dalı haline dönüşmüştür.

Arapça'nın Arap olmayan milletlere öğretimi meselesi başlangıcından bugüne beraberinde metot problemini de getirmiştir. Bu konuda pek çok çaba sarfedilmiştir ve sarfedilmeye de devam etmektedir.

Yakın zamanlara dek genelde yabancı dil özelde Arapça öğretimi konusunda en çok kullanılan metot, dilbilgisi-çeviri metodu (*Grammar-Translation Method/Tarîkatu't-tercüme ve'n-nahv*) dediğimiz usuldür. Bu metot bazı faydalı yönleri yanında pek çok mahzuru da içermektedir. Günümüzde dil öğretimi konusunda pek çok gelişmenin yaşandığı ve bu doğrultuda dilbilgisi-çeviri metodundan başka çok sayıda metodun da kullanıldığı görülmektedir. Yabancı dil öğretiminin kazandığı büyük önem dolayısıyla pek çok dilci öğretim konusunda yeni yöntem denemelerinde bulunmaktadır ve bunun sonucu olarak da dil öğretim yöntemlerinin sayısı 40'a kadar ulaşmıştır. Gerçekte, bu yöntemlerin çoğu birbirine benzemekte ve küçük farklarla birbirlerinden ayrılmaktadır. Bunlar arasında, Direkt metot (*Direct method/et-Tarîka el-mübâşira*), Okuma metodu (*The Reading Method/Tarîkatu'l-kirâe*), İşitsel-dilsel metot (*The Audio lingual method/et-tarîka es-sem'iyye eş-şefeviyye*), Bilişsel öğrenme metodu (*Cognitive Method/et-Tarîka el-ma'rîfiyye*), İletişimci metot (*Communicative method/et-Tarîka et-tevâsuliyye*), İşitsel-görsel metot (*Audio-visual method/Tarîkatu's-sem' ve'l-müşabede*), Seçmeli metot

² Bk. Enver Cündî, *el-Fuṣṣa lügatü'l-Kur'an*, Beyrut ty, s. 45

³ Candemir Doğan, *Arapça öğretim Metot ve Teknikleri*, Ankara 1989, s. 26; Ahmet Turan Arslan, "Arap Gramerinde İki "Avâmîl" Risalesi ve Bunların Mukayesesi" *M.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, sy.7, 1989, s. 1-2

(*Eclectic method/et-Tarîka et-tevlîfiyye el-intikâiyye*), İşlevsel kavramsal metot (*Fonctional-national method/et-Tarîka el-vazîfiyye*), Telkin metodu (*Suggestopedia/et-Tarîka el-ihhâiyye*) ve Ca-ob metodu (*Cognitive, Audio-Oral, Bilingual Method/et-Ta'limu'l-aklî ve's-sem'î ve's-şefevî*) vb. metotlar sayılabilir.⁴

Günümüzde Arapça öğretiminde, bu metotlardan da istifade edilmeye başlanmış,⁵ bunun bir yansıması olarak değişik metot ve teknikler ile araç ve gereçler Arapça öğretimindeki yerini almıştır. Bu amaçla pek çok ülkede özel olarak Arapça öğretimini hedefleyen kurum ve kuruluşların da hızla yayılmakta olduğuna şahit olmaktadır.

Bu meyanda Avrupa ülkelerinde çağdaş metotlarla Arapça öğretimi yapan kurumların yanı sıra Arap ülkelerinde de batı kurumlarını taklit eden çağdaş Arapça öğretim enstitüsü ve merkezleri açılmıştır. Bunların ilki olan Lübnan İngiliz Enstitüsü ile Kahire Amerikan Üniversitesinin Arapça'nın yabancı dil olarak öğretimi alanında metot ve kitapların geliştirilerek öğretmenlerin hazırlanmasında önemli katkıları olmuştur. Günümüzde Ürdün, Birleşik Arap Emirlikleri, Tunus, Cezayir, Sudan, Suriye, Irak, Katar, Kuveyt, Lübnan, Mısır, Fas, Suudi Arabistan ve Libya gibi pek çok Arap ülkesinde yabancılara Arapça öğretimini hedefleyen özel kurumlar bulunmaktadır. Arap ülkelerinde bulunan bu kurumlardan başka Almanya'da 22, İngiltere'de 14, Endonezya'da 36, İtalya'da 6, Pakistan'da 8, Belçika'da 6, Fransa'da 12, Nijerya'da 4, Hindistan'da 13, Amerika'da 36 üniversitenin ilgili fakülteleri sadece Arapçanın yabancı dil olarak öğretimi konusunda eğitim vermektedir. Bunların yanı sıra dünyanın diğer pek

⁴ Bu konuda bk. Doğan, a.g.e, s. 61-153; Mehmet Hengirmen, *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*, Engin Yayınevi, Ankara ty, s. 17-42; Ömer Demircan, *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*, İstanbul 1990, s. 163-280

⁵ Ancak Arapça öğretiminde kullanılmaya başlayan yeni metotların yeni gibi görülseler de aslında diğer dillerin öğretimi için geliştirilen metotların taklidinden ibaret olduğu şeklinde eleştiriler de yapılmaktadır. Bunlara göre her dilin öğretilmesinde o dile has metotlar kullanılır ve bunlar göz önünde bulundurulmadan bir diğer dilin öğretiminde istiare edilmeleri isabetli değildir. Bk. Abdurrahman Abdulhâfız el-Hatîbât, *el-Müşkilât el-lugaviyye elleti tuvâcibuhâ et-talebe gayrin-nâtikîne bil-luga el-arabiyye fi'l-Câmiât el-Ürdüniyye er-resmiyye fi marhaleti bakaloryus*, Mute 1999, s. 239; Abdulâlim Fevdâ, "Ta'limu'l-luga el-Arabiyye fi Cumhuriyeti Mısır al-Arabî fi rub'lî-karn el-ahîr", Ta'limu'l-luga fi rubî'l-karn el-ahîr Konferansı Tebliği, Amman 1978, s. 185

çok ülkesinde bulunan fakültelerde yabancı dil olarak Arapça öğretimi konusunda uzmanlaşmış olarak eğitim yapılmaktadır.⁶

Hal böyle olmakla birlikte Arapça öğretimi konusunda İslam aleminde hala bir arayışın olduğu tartışılmaz bir gerçekliktir. Gerek Araplara gerekse de yabancılarla yönelik Arapça öğretimi genellikle pek başarılı bulunmamakta, bunun başta gelen sebepleri olarak da uygun metodun geliştirilememiş ve ilmi araştırmalara dayalı öğretim kitaplarının yazılmamış olması vb. gerekçeler sayılmaktadır.⁷

Türkiye'deki Arapça öğretimi de çok önemli mesafeler katetmiş olmakla birlikte hala bir metot ve kaynak arayışı içerisinde. Öğreticiler tarafından yeni araç gereçler ve metotların denenerek daha güzele ulaşma hususunda sürekli bir gayretin sarfedilmekte olduğu müşahade edilmekle beraber henüz tatmin edici sonuçların elde edilemediği söylenemez. Bu konuda daha iyiye ulaşma noktasında mevcut tecrübelerden istifade etmenin de özel bir önemini olduğu inkar edilemez bir gerçektir. Bu düşünceden hareketle, biz burada 2001-2002 öğretim yılında Ürdün'de bulunduğumuz müddet içerisinde, Ürdün üniversiteleri bünyesinde yer alan dil merkezlerindeki dersleri takip ederek ayrıca öğretim elamanları ve idarecilerle görüşerek, bunun yanı sıra, öğretimde kullanılan kitap ve diğer araç-gereçleri inceleyip diğerleriyle karşılaştırarak yerinde tespit ettiğimiz Arapça öğretim uygulamalarının yazılı olarak ortaya konulmasında fayda mülâhaza ettik. Binaenaleyh aşağıda Ürdün üniversitelerinde Arapça'nın yabancılarla hangi esaslar dahilinde ve ne şekilde öğretildiği üzerinde duracağız.

Ürdün'de yabancılarla Arapça öğretimi, genellikle ticarî amaçlarla Ürdün'e gelen yabancılarla yönelik âmmice (konuşma dili) öğreten özel kurslar bir tarafa bırakılırsa, bazı üniversitelerin bünyelerindeki dil merkezlerinin ilgili bölümleri vasıtasıyla yapılmaktadır. Biz aşağıda bunlardan Arapça öğretimi alanında ülkede ilk sıralarda yer alan üç tanesini, kullanılan metotlar ve araç-gereçler açısından incelemeye tâbi tutacağız.

⁶ Bk. Doğan, *Arapça Öğretim Metot ve Teknikleri*, s. 41-47

⁷ Bk. İbrahim Mahmud eş-Şâfî, "Naksul-buhûs el-ilmîyye fî mecâli tedrisi'l-luga el-Arabiyye", , Tatvîru tedrisi ulûm el-luga el-arabiyye ve âdâbihâ Konferansı Tebliği, Hartum 1986, s. 238; Fevdâ, "Talimu'l-luga el-Arabiyye", s. 185

Ürdün Üniversitelerindeki Arapça Öğretim Merkezleri:

I. Ürdün Üniversitesi Dil Merkezi (*el-Câmia el-Ürdüniyye* *Merkezü'l-lugât/ The Jordan University The Language Center*)

Bu merkez tarafından çıkarılan broşürler ve yetkililerden edindiğimiz bilgilere ve gözlemlerimize göre burada dil öğretimi şu esaslar dahilinde yapılmaktadır:

A. Merkez Hakkında Genel Bilgiler

1. *Kuruluşu*: Ürdün Üniversitesi Dil Merkezi, 1979-1980 öğretim yılında 7.7.1979 tarihli kraliyet emriyle kurulmuştur. Üniversitedeki tüm Arapça ve İngilizce dersleri bu merkez tarafından verilmektedir.

2. *İdari Yapısı*: Dil merkezinin üç bölümü vardır. Bunlar: a) Arapça Bölümü b) İngilizce Bölümü c) Yabancılar için Arapça Bölümü.

3. *Merkezin Başlıca Faaliyetleri*: Merkez başlıca şu faaliyetlerde bulunmaktadır: a) Tüm üniversite öğrencileri için zorunlu dersler olan Mehârâtu'l-ittisâl bil-luga el-Arabiyye 101, 102 ve Mehârâtu'l-ittisâl bil-luga el-İngilizsiyye 101, 102 derslerinin okutulması b) Üniversitenin çeşitli fakültelerine kabul edilen yabancı öğrenciler için yeterlilik imtihanının yapılması c) Doktora öğrencileri için dil yeterlilik imtihanı d) Doktora öğrencileri için yoğunlaştırılmış İngilizce kursu e) Yabancılar Arapça öğretimi: merkezin en önemli faaliyetini teşkil etmektedir ki, aşağıda geniş olarak ele alınacaktır.

B. Ürdün Üniversitesi Dil Merkezinde Yabancılar Arapça Öğretimi (*Tedrisu'l-luga el-Arabiyye li'n-nâtikayne bi gayrihâ/ Arabic for speakers of other languages*)

Merkezde yabancılar Arapça öğretimi 1979-1980 öğretim yılında başlamıştır. Başlangıçta öğrenci sayısı az iken sonraki öğretim yıllarında giderek artış göstermiştir. Amerika, İngiltere, Almanya, İsviçre, Fransa, Türkiye, Malezya, Kore, Çin gibi birçok ülkeden öğrenciler dil öğrenimi için merkeze gelmektedir. Gurbette yaşayıp Arapça bilmeyen Arap öğrenciler de zaman zaman gelmektedirler. Dilin dört temel beceriyle öğretilmesi hedeflenmektedir. Öğretim 6 kur olarak yapılmaktadır. Öğrencilerin kurlara dağıtımı dönem başında yapılan

yeterlilik imtihanı (*imtihānu'l-kefāe*) ile olmaktadır. Merkezin dünyadaki birçok üniversite ve enstitü ile bağlantısı vardır ve bunlar öğrencilerini dil öğrenimi için bu merkeze göndermektedir.

Merkezde Dil Öğretimde Kullanılan Araç-Gereçler:

1. *Dil laboratuvarı:* Merkezde 30 öğrencilik modern bir dil laboratuvarı bulunmaktadır. Burada dinleme ağırlıklı uygulamalar yapılmaktadır. Öğrenciler önlerindeki kumanda tablosu vasıtasıyla banda kaydedilen materyalleri defalarca ileri geri alarak dinleme imkanına sahiptirler. Yine mikrofon sayesinde öğretmen öğrencilerle iletişim kurabilmektedir. Aynı laboratuvarda büyük ekran bir televizyon ve video cihazı da bulunmaktadır.

2. *Simultane Tercüme Odası:* Merkezin kuruluşu esnasında oluşturulmuş olan ve ortada kulaklıkla yapılan tercüme dinlemeye imkan tanıyan teçhizatı içeren bir çalışma masası ve kenarlarda simultane tercüme kabinleri bulunan bu kısmın şu an itibarıyla herhangi bir işlevi bulunmamaktadır.

3. *Film İzleme ve İnternet Salonu:* Bu bölümde, öğrenciler merkez görevlisinden izlemek istedikleri video kasetlerini alarak televizyon ve kulaklık ile ferdi olarak izleyebilmektedirler. Ancak merkezin film arşivi pek yeterli görünmemektedir. Ayrıca bu salonda bulunan bilgisayarlardan internet kullanma imkanı da mevcuttur.

4. *Diğer Araç-Gereçler:* Bu sayılanların yanı sıra tepegöz, teyp, radyo, insan vücudunun kısımlarını anlatmak için kullanılan tahtadan insan robotu, geometrik şekiller, resimli kartlar gibi araçlar da kullanılmaktadır.

5. *Pratiğe Yardımcı Olacak Öğrenciler:* Üniversitede her öğrencinin belirli bir saat sosyal faaliyetlere iştirak etmesi gereklidir. Dil merkezi de istekli öğrencilerin bu sosyal faaliyet saatlerini merkezdeki yabancı öğrencilerin pratik konuşmalarına yardımcı olma şeklinde değerlendirmelerine imkan tanımakta, böylece isteyen her bir merkez öğrencisine pratik konuşma yapabileceği bir üniversite lisans öğrencisi tahsis edilmiş olmaktadır.

Kurlara Göre Arapça Öğretimi

Merkezde yabancılara Arapça öğretimi daha önce de değindiğimiz üzere altı kura ayrılarak yapılmaktadır. Her kurda belirlenmiş genel esaslar çerçevesinde

ders hocalarına göre değişen ve dilin dört becerisini de geliştirmeye yönelik uygulamalar yapılmaktadır.

1. Kur:

Arapça'yı hiç bilmeden merkeze gelenlere (mübtediûn/beginners) yönelik bir kurdur. Haftada 10 bloktan oluşan dersleri iki ayrı öğretmen vermektedir. Bu kurda genel olarak öğrencilerin alfabeyi ve sesleri tanınması, Arapça'yı başlangıç seviyesinde anlayabilmesi, okuyabilmesi, yazabilmesi ve konuşabilmesi hedeflenmektedir.

Öğretimde Kullanılan Araç ve Gereçler:

Ders Kitabı: Dil merkezi hocaları tarafından telif edilmiş olan ders kitabı, yardımcı bir dil kullanılmasını gerektirmeyecek bir tarzda hazırlanmıştır. Zira tercümenin dil öğretiminde kullanılmasının sağlıklı bir yol olmadığı kabul edilmektedir. Merkeze gelen yabancı öğrenciler de tek bir dil konuşmamaktadırlar. Bu açıdan ortak bir dil kullanımı zordur. Ayrıca hoca da her zaman yardımcı dili iyi seviyede kullanamayabilir ve anlamları yanlış tercüme edebilir. Bu yüzden kitapta kelimelerin çeviriye ihtiyaç duyulmayacak tarzda resimler vasıtasıyla öğretilmesi benimsenmiş, bu amaçla kelimelerden de anlamları resim ve şekiller vasıtasıyla verilebilecek olanlar tercih edilmiştir.

Kitabın metodu önsözünde şu şekilde izah edilmektedir: Başlangıç seviyesindeki dil öğretiminde nereden başlanacağı hususunda çeşitli görüşler vardır. Harflerden başlama usulü modern yaklaşımlarda benimsenmemekte, bunun yerine küllü yaklaşım tercih edilmektedir. Ancak cümleden başlamak son derece zordur. Yardımcı dil ve tercüme kabul edilmediğinden kelime ile başlanması zorunlu hale gelmiştir. Kelime üzerine diğer birikimlerin eklenmesi ile dil kabiliyetinin oluşturulması tercih edilmiştir. Bunun uygulanması için kitap üç kısma ayrılmıştır:

Birinci kısım hazırlık mahiyetindedir. Bu kısımda öğrencinin sağdan sola yazmaya ve Arapça seslere alışması ve diğer iki kısımda kullanacağı kelime hazinesine sahip olması hedeflenmektedir ve bir grup kelime öğretimi ile başlamaktadır. Burada kolay ve duyu organlarıyla anlamı anlaşılabilen kelimeler tercih edilmiş, öğrencinin ana dilinde bulunmayan müennes-müzekker gibi unsurlara

da yer verilmemiştir. Öğretime dünya siyasi haritası ile başlanmıştır. Zira ülke isimleri diller arasında fazla değişmemektedir. Bununla öğrenciye tanıdık şeylerden başlanmış olmaktadır. Bu şekilde öğrencide kelime hazinesi oluşturulmaya başlanmıştır ve bu kısımda 276 kelime öğretilmektedir. Kelimelerin hayvan isimleri, meyve-sebzeler, renkler, sayılar, ev aletleri, ulaşım araçları, elbiseler, geometrik şekiller ve vücut organları gibi çok çeşitli konuları içermesine dikkat edilmiştir. Her bir grup kelime alıştırmalarla desteklenmiştir. Zaman zaman kısa terkipler de kullanılmıştır. Bu kısımda herhangi bir yazma alıştırması yoktur. Zira öğrenci kelimeyi okumakta ancak harflerini bilmemektedir. Bu sebeple kelimeleri yazmasını istemek aşırı bir zorluk teşkil edecektir.⁸

İkinci kısımda öğrencinin öğrendiği kelimeler vasıtasıyla harfleri öğrenmesi hedeflenmektedir. Kelime hazinesi her ders ilave edilen kelimelerle genişletilmektedir. Harflerin öğretilmesinde alfabetik sıralama değil de, telaffuz zorluğunu dikkate alan bir sıralama kullanılmıştır. Harflerle beraber öğretimi, öğrencinin zihninde karışıklık meydana getirebilir düşüncesi ile, hareketlerin, med, şedde ve tenvinin öğretimi bir sonraki kısma bırakılmıştır.

Böylece ilk iki kısımda öğrencide makul bir kelime hazinesi oluşmuş ve öğrenci Arapça kelimeleri ve harflerini tanımış olmaktadır. Üçüncü kısımda dille ilgili yeni unsurların öğretime geçilmiştir: Marifelik-nekralık, müfredlik-cemilik, müenneslik-müzekkerlik, nisbet, istifham gibi. Tenvin, şedde ve med de bu kısımda öğretilmektedir. Bu kısımda da öğrenmenin aşamalı olmasına dikkat edilmiştir. Yeni kelimeler ilave edilmesine devam edilmektedir. Bunlar çeşitli uslublar ve terkipler içerisinde kullanılmaktadır. Kelimeler tekrar tekrar kullanılmakta, ayrıca müfredi cemi, nekrayı marife, müennesi müzekker yapma gibi uygulamalar da yaptırılmaktadır. Böylece öğrenci kitabın sonunda 548 kelime öğrenmiş olmaktadır. (Bu kelimelerin listesi kitabın sonuna eklenmiştir) Kitabın sonu sözlük kullanılmaya ayrılmıştır ki, bununla öğrencinin sözlük vasıtasıyla basit kısa cümleleri anlayabilmesi hedeflenmektedir. Kitabın çeşitli ve yeterli sayıda alıştırma içermesi de sağlanmıştır. Bununla öğretmenin alıştırma hazırlamaktan kurtarılması amaçlanmaktadır. Ancak bu, öğretmenin

⁸ Ürdün Üniversitesi Dil Merkezi Arapça Öğretim Serisi 1. Kitap, Amman 2000, s. 3-4

öğrencilerinin durumuna göre yeni uygulamalar kullanmayacağı anlamına gelmemektedir.⁹

Laboratuvar: Haftada bir gün dinlemeye dayalı uygulama yapılmaktadır. Öğretmenlerden biri ders kitabından cümleleri kasete okumakta, bilahare, öğrenciler, bunları istedikleri sayıda geri sardırarak dinlemektedirler.

Bunlardan ayrı olarak tepegöz, geometrik şekiller, tahta robot vb araç-gereçler de kullanılmaktadır..

Öğretmenlerin Uyguladıkları Metot ve Teknikler:

Bu kurda öğretim üç temel aşamada yapılmaktadır ki, bunlar: a) Resimler vasıtasıyla belirli sayıda kelimelerin telaffuz ve anlamlarının öğretilmesi b) Bu kelimeler vasıtasıyla harflerin telaffuz zorluğu sırasına göre başta, ortada ve sonda yazılışlarının öğretilmesi c) Kelime yazımı, yeni kelimeler ve bunlar vasıtasıyla basit cümleler kurdurulması şeklindedir.

Bu kurda öğretmenler derslerde direkt metot benzeri bir metot kullanmaktadırlar. Kitapta yardımcı dil kullanılmaması tavsiye edilmekle birlikte, genellikle kelime anlamlarında ve harflerin yazılış şekilleri anlatılırken İngilizce kullanılmaktadır. Takip ettiğimiz derslerdeki gözlemlerimize göre; öğretmenlerin uyguladıkları başlıca teknikler de şu şekildedir:

Tahtaya yazılan bazı kelimeler vasıtasıyla harfler okutulmaya ve harfler arasındaki farklar gösterilmeye çalışılmaktadır: “Tâ”-“zâ” harfleri gibi. Kelimeler harflerin telaffuzlarına dikkat ederek okutturulmaktadır. Kelimelerin anlamları ve diğer hususlarda anlaşmak için İngilizce kullanılmakta, kelimenin harfleri araya tire konulup ayrı ayrı yazılarak nasıl birleşerek kelimeyi meydana getirdikleri gösterilmekte, kelimeler okutulduktan sonra harflerin başta, ortada ve sonda yazılışları gösterilmekte, harfler alfabetik sıraya göre değil, mahreç sırasına göre öğretilmektedir.

Harflerin öğretiminden sonra insan vücudunun kısımları ve onun yakın çevresinde bulunan varlıkların isimleri öğretilmektedir. Bu yaklaşım, insanın gözünün önünde olan şeyleri daha rahat hatırlayacağı, soyut kavramları hatırla-

⁹ Ürdün Üniversitesi Dil Merkezi Araçça Öğretim Serisi 1. Kitap, s. 4-5

masının daha zor olduğu düşüncesine dayanmaktadır. (Eğitimde, yakından uzağa; kolaydan zora prensibi)

2. Kur:

Haftada on bloktan oluşan derslerin 8'ini iki öğretmen paylaşmaktadır. 1 blokta bir başka öğretmen lisan laboratuvarında dinlemeye dayalı uygulama yaptırmaktadır. Bu kurda öğrencinin 1. kurda elde etmiş olduğu birikimi geliştirmesi hedeflenmektedir.

Öğretimde kullanılan araç ve gereçler:

Ders kitapları:

1. Öğretmenlerden biri, kendisinin derlediği "Nusûs ta'limiyye li'l-müsteve's-sânî min gayri'n-nâtikiyye bi'l-lugati'l-Arabiyye" adlı kitabı kullanmaktadır. Kitapta yer alan ve Ürdün ilköğretim Arapça ders kitaplarından seçilmiş olan hareketli basit metinler, öğrencilerin okuyuşlarını geliştirmeleri ve pratik konuşma (muhadese) uygulamalarında içinde geçen konulardan istifade etmeleri için kullanılmaktadır. Ayrıca metinler üzerinde müzekkeri müennese çevirerek gerekli değişikliklerle yeniden okuma gibi uygulamalar yapılmaktadır.

2. Tunus'ta 1988 yılında es-Saîd Muhammed Bedevî ve Fethî Ali Yunus tarafından hazırlanan "el-Kitâb el-esâsî fî ta'limi'l-luga el-Arabiyye li gayri'n-nâtikiyye bihâ" adlı serinin 1. cildinin 220-414 sayfaları arası ayrı olarak ciltlenerek bu kurun ders kitaplarından birisi olarak kullanılmaktadır.

Tamamı üç ciltten oluşan bu serinin genel amacı, önsözünde de ifade edildiği üzere öğrencinin dilin temel 4 becerisindeki genel esasları kavrayarak kendi kendini ilerletebileceği bir seviyeye gelmesidir.

Bu kurda bir kısmı ders kitabı olarak kullanılan birinci ciltte genelde günlük hayatla ilgili konular ele alınmış ve dilin tabîi hayattaki kullanımını üzerinde durulmuştur. Bunlar alışveriş gibi sözlü kullanımlar olabildiği gibi, kira sözleşmesi ve yolculuk kartı doldurulması ve günlük gazeteler gibi yazılı hususları da içermektedir. Yaşayan bir dilin öğretiminde tabîi başlangıç sürecini temsil etmeleri

sebebiyle dinleme ve konuşma kabiliyetlerinin geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır.¹⁰

Serinin bu cildinde ele alınan konular da şunlardır: Hava alanına varış, giriş kartının doldurulması, otelde oda ayırtma, lokantada yemek siparişi verme, doktor ziyareti, telgraf gönderme, et, meyve-sebze, bakkal malzemeleri satın alma, polise bir olayı haber verme, daire arama ve kira sözleşmesi yapma, Arapça gazetelerin okunması ve bu durumlarla alakalı zaruri fiil ve isimlerin öğretilmesi.¹¹

Kitap saatlerin öğretiminden başlayan harekeli basite yakın seviyeli günlük hayatla ilgili metinlerden ve alıştırmalardan oluşmaktadır. Kitapta geçen metinler bu seviyeye göre bir miktar uzun görünmektedir. Her metnin sonunda yeni kelimeler tablo halinde toplu olarak verilmektedir.

Parçada yeni öğrenilen kelimeleri içeren, kelimelerin doğru şekilde sıraya dizilerek cümle oluşturulması, boşluklara uygun kelimeler getirilerek cümlelerin tamamlanması, karşılıklı diyalog içerisinde boş bırakılan cümlelerin tamamlanması, müfred kelimelerin müsenna ve cemiye çevrilerek cümlelerin yeniden yazılması, kelimelerin cümle içerisinde fâil konumundan meful konumuna geçirilerek gerekli irab değişikliklerinin yapılması, parantez içerisinde cümleye uygun kelimenin seçilmesi, ism-i mevsullere göre gerekli değişiklikler yapılarak cümlelerin tamamlanması, boşlukların uygun ism-i mevsulle doldurulması, verilen kelimelerden cümle oluşturulması, mazisi verilen fiillerin muzari, emir, ism-i fâil ve ism-i mefullerinin bulunması (sonra buna masdar ve ism-i mekan da ekleniyor), boşlukların uygun ismi işaretlerle doldurulması, boşlukların müevvel masdar ile doldurulması, köklerle türemiş kelimeler arasındaki ilişkinin gösterilmesi, seçenekler arasından doğru cevabın seçilmesi, fiil cümlelerinin zamirler başa alınarak isim cümlelerine çevrilmesi, fiil çekimlerindeki boşlukların doldurulması gibi alıştırmalar yer almaktadır. Ancak kitapta yer almakla birlikte bu kurda öğrencilere anlatılmamış gramer konularını içeren alıştırmalar yapılmamaktadır.

¹⁰ Saïd Muhammed Bedevî-Fethî Ali Yunus, *el-Kitâb el-Esâsî fi ta'lîmî'l-luğa el-Arabîyye li gayri'n-nâtkîyye bihâ*, Tunus 1983, I, d

¹¹ Bedevî-Yunus, *a.g.e*, II, 15-16

Kartlar: Üzerinde “aşağı, yukarı, büyük, küçük” gibi ifadeler bulunan resimli kartlar İngilizce veya bir başka vasıta dil kullanılmadan bazı kavramların öğretilmesinde kullanılmaktadır.

Lisan laboratuvarı: Dinleme (istima'-listening) uygulamaları için kullanılmaktadır.

Öğretmenlerin Uyguladıkları Yöntem ve Teknikler:

Bu kurda 3 öğretmen görev yapmaktadır. Birinci öğretmen gramer öğretimi ve okuma konuları üzerinde durmakta; ikinci öğretmen, yukarıda tanıtımını yaptığımız 2. kitabı takip etmekte; üçüncü öğretmen ise laboratuvarında dinleme uygulamaları yaptırmaktadır.

Gözlemlerimize göre; birinci öğretmen yeni kelimeler öğretimi, bunların doğru şekilde telaffuzu ve basit cümlelerde kullanımı üzerinde durmakta, tahtaya yazılan kelimeleri dağıtılmış cümlelerin sıraya dizilmesi türü uygulamalar yaptırmaktadır. İngilizce'yi nadiren kelime izahında kullanmakta, kitaptaki parçalardan öğretilen gramer kaideleriyle ilgili hususları buldurmakta, parçayı müennes sıygasına göre, sonra cemi sıygasına göre gerekli değişiklikler yapılarak yeniden okutma şeklinde uygulamalar yaptırmaktadır. Derslerin pratik konuşmaya (muhâdese) ayrılan bölümünde öğrenciler kitap dışından veya kitaptan seçtikleri konular üzerinde konuşmaktadırlar.

Ders öğretmeni tarafından, öğrenilen kelimelerden belli sayıda seçerek öğrencilerin cümle içerisinde kullanmaları, sonra bu kelimeleri kullanarak paragraf oluşturmaları istenmekte, kelime öğretiminde yakındaki varlıklardan başlanarak (elbiseler, ev eşyaları, eğitimle ilgili kelimeler vb) uzağa doğru bir sıra izlenmektedir. Gramer konuları uygulama esas alınarak çok özet olarak verilmektedir. Bu kurda öğretilen başlıca kelime grupları şunlardır: Fiiller, insan vücudu, elbiseler, yönler, evdeki eşyalar, eğitim, meyve sebzeler vb. Ayrıca harf-i cerler, ism-i işaretler, müfredleri cemi yapma, mazi-muzari fiil gibi basit gramer konuları verilmektedir.

İkinci Öğretmen her dersin başında belirli bir süre, öğrencilerin okuyup sırf getirdikleri gazete başlıklarının açıklanması üzerinde durmakta, vasıta dil kullanmama konusunda son derece titizlik göstermekte, kelimeleri hareketler ve diğer kelimelerle açıkladıktan sonra ders kitabına geçmektedir. Zaman zaman,

okuma, metin ve alıştırmalardan imtihanlar yapılmakta, yazılı ödevler verilip öğretmen tarafından tashih edilmektedir. Derste kitaptaki metinler okunup, metinde geçen kelime ve tabirler öğretmen tarafından açıklanmakta ve dersin son kısmı pratik konuşmaya (muhâdese) ayrılmaktadır. Ders öğretmeni, bazı kavramların öğretiminde üzerinde aşağı, yukarı gibi kavramların yazılı olduğu resimli kartlar kullanmakta, monoton bir uygulamaya gitmeksizin dilin tüm becerilerini değişik faaliyetlerle kazandırmaya çalışmaktadır.

Üçüncü öğretmen tarafından laboratuarda dinleme uygulaması yaptırılmakta, ders öğretmeni seçtiği metinleri ve bunlarla ilgili sorularını kasete okumakta, sonra öğrenciler parçayı ve soruları dinleyip cevaplandırmaktadırlar.

3. Kur:

Kullanılan araç ve gereçler:

Ders kitapları:

1. Tunus'ta Saîd Muhammed Bedevî-Fethî Ali Yunus tarafından hazırlanan ve 1992 yılında ikinci baskısı yapılan *el-Kitâb el-esâsî fi ta'limi'l-luga el-Arabîyye li gayri'n-nâtikîyye bihâ* adlı Arapça öğretim serisinin 2. cildinin 1-82 sayfaları arası bir öğretmen tarafından ders kitabı olarak kullanılmaktadır. Seride bu ikinci ciltte birinci ciltte yoğunlaşılacak konuşma ve dinleme kabiliyetlerinin yanı sıra özellikle okuma ve yazma kabiliyetlerinin geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşmak hedeflenmektedir.¹²

Bu ciltte, muâsır Arap kültür ve medeniyeti ile ilgili konular ele alınarak Arap ülkeleri, başkentleri, sanatlar (hat, mimarlık, şiir, hikaye, tiyatro vb.), Arap ülkelerindeki zenginlik kaynakları, basın-yayın araçları, adet ve gelenekler vb konuların yanı sıra cümle tahlilleri alıştırmaları, Arapça yazma ve anlatma, sözlük kullanma ve sözlükte mananın nasıl aranacağı, Arapça mektup yazma, günlük gazete ve dergileri okumaya yardımcı olacak kelime, tabir ve cümleler, günlük hayatta Arapça'nın konuşmada kullanılması alıştırmaları gibi hususlar üzerinde durulmaktadır.¹³

¹² Bedevî-Yunus, *a.g.e*, I, h

¹³ Bedevî-Yunus, *a.g.e*, II, 17-18

Metinler ilk bakışta da hemen göze çarptığı gibi oldukça uzun tutulmuş bulunmaktadı. Önsözde bunun Arapça öğretim kitaplarında alışılmış bir üslup olmadığı belirtildikten sonra sebebi şöyle açıklanmıştır: “Bununla öğrenci dilin bizzat kendi metni üzerinde yeterli uygulama fırsatı bulsun ve okuma parçası ile gramer anlatımı ve alıştırmalar arasında bir denge bulunsun istedik. Böylece kitap sadece kaideleri açıklayıp alıştırmaya yapan bir kitap hüviyetine dönüşmemiş olmaktadır. Genel olarak kitabın hacmini bu üç yön (okuma parçaları-kaide açıklamaları-alıştırmalar) arasında adil olarak paylaşdırmak istedik.”¹⁴ Ancak fiilî uygulamada bu değerlendirmenin çok isâbetli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Metinlerin uzunluğu, özellikle yeterli seviyeye sahip olmayan öğrenciler için aşırı yorulma ve sıkılmaya sebebiyet vermektedir.

Bu ikinci ciltte, cümle içinde fiil-fail, mübteda-haber, sıfat-mevsuf vb uyumlar üzerinde durulmakta, sonra Arapça cümlelerin temel özelliklerine geçilmektedir. Nefiy, isbat, taaccub, tafdil ve tekit ve şart cümlesi gibi konular, gramer izahı, misaller ve alıştırmalar şeklinde ele alınmaktadır.¹⁵

Bu cildin sonunda öğrencinin Arapça sözlükleri yeterlilikle kullanılması, tek başına günlük gazeteleri okuyup en azından genel fikri anlayabilmesi hedeflenmiştir.¹⁶

Kitapta, parçalardan sonra önce parçayı kavrama (istiy’âb) alıştırmaları yer almaktadır. Bunlar, parçayla ilgili sorular, doğru-yanlış soruları, boşluk doldurma, karışık kelimeleri isim, fiil, harf olarak ayırma şeklindedir. Sonra örnek cümleler verildikten sonra çok kısa olarak gramer izahı yapıp alıştırmalara geçilmektedir. Ele alınan gramer konuları da şunlardır: İrap alametleri, mübteda-haber, fiil cümlesi, ef’âl-i hamse, inne ve benzerleri, müfred-müsennâ-cemi, kâne ve benzerleri, fillerin zamirlerle birleşmesi, ism-i mevsuller, sıla cümlesi, esmâ-i hamse, masdarlar, fiil çekimleri, izafet terkihi, harf-i cerler.

Her konu sonunda sözlü ve yazılı anlatım (ta’bir şefevî veya ta’bir kitâbî) konusu verilmekte, her bir ünite de birden fazla gramer konusu yer almaktadır.

¹⁴ Bedevî-Yunus, *a.g.e.*, II, 11

¹⁵ Bedevî-Yunus, *a.g.e.*, II, 11-13

¹⁶ Bedevî-Yunus, *a.g.e.*, II, 14

2. Râid Mustafa Abdurrahim, *Nusûs Arabiyye li'l-musteva'l-mutavassıt min gayri'n-nâtıkıyne bi'l-arabiyye*, Amman 2001. Müellifi tarafından okutulan ders kitabıdır.

Kitap Arapça'da sesleri ve cümle terkiplerini anlayabilecek kadar bir mesafe kaydetmiş kişiler için hazırlanmıştır. Çoğunluğu gerçek hayatta kullanılan kelimeleri ihtiva eden ve toplumsal konulardan oluşan 11 dersten meydana gelmektedir. Tek bir metnin o konuyla ilgili kelime ve terkipleri vermekte kifayet etmeyeceği düşüncesinden hareketle her derste (ünitede) birden fazla metin verilmesi yoluna gidilmiştir. Kitap çok sayıda yaygın terkeb ve cemi teksir ve her bir dersle ilgili çeşitli sorular ihtiva etmektedir. Kitapta iki ek vardır: Birincisi cemiler, müradif kelimeler, yaygın terkiplerden oluşmakta, ikincisinde kitaptan elde edilenlerin test edildiği genel imtihan soruları yer almaktadır.¹⁷

Kitapta, parça ile ilgili sorular, kelimelerin cümlede kullandırılması, boşlukların uygun kelimelerle doldurulması, parçadaki müzekkerlerin gerekli değişikliklerle müennese çevrilmesi, müfred kelimelerin cemilerinin yazılması, dağınık kelimelerin cümle haline getirilmesi, alakalı kelimeler arasında bağlantı kurulması, evet-hayır soruları, terkiplerin cümlede kullandırılması, belirli konularda "ne yaparsın?" türü sorular, diyalogda eksik kısımların tamamlanması vb. alıştırmaların yanı sıra her konunun sonunda öğrencilerin kompozisyon yazacağı (ta'bir kitâbî) konuları da yer almaktadır.

3. Adnan Kannas, *el-Kıssa li'l-musteva el-mutavassıt*. Ders öğretmeni tarafından muasır Arap yazarların eserlerinden derlenmiş 10 kısa hikayeden oluşmuştur. Hikayelerin sonuna parça ile ilgili sorular ve belirli kelimelerin anlamlarının sözlükten bulunarak cümle içinde kullandırılması türü alıştırmalar eklenmiştir.

Laboratuvar: Hikayeleri derlemiş olan hoca bunları kasete okumakta, sonra öğrenciler bunları kulaklık vasıtasıyla dinlemektedirler.

Öğretmenlerin Derslerde Kullandıkları Metot ve Teknikler

Birinci öğretmen Tunus serisinin kitabını (*el-Kitâb el-esâsî 2. Cilt*) kitabın usulünü aynen uygulayarak okutmakta, pratik konuşma (Muhâdese), derslerin

¹⁷ Râid Mustafa İbrahim, *Nusûs Arabiyye li'l-musteva'l-mutavassıt min gayri'n-nâtıkıyne bi'l-Arabıyye*, Amman 2001, s. 4-7

ağırlıklı yönünü teşkil etmektedir. Kitaptaki parçalar okutulduktan ve geçen kelime ve tabirler açıklandıktan sonra, parça üzerinde müfredlerin cemiye çevrilererek yeniden okunması türü uygulamalar yapılmakta, kitapta yer alan ancak bu kura uygun olmayan gramer konuları verilmemektedir. Kitap dışında her öğrencinin belirli bir konudan, örneğin, kendi ülkesinden bahsetmesi şeklinde konuşma uygulamaları da yaptırılmaktadır.

İkinci öğretmen, gazete-dergi metinleri ve hikâyeler okutmakta ve ta'bir (anlatım) uygulaması yaptırmaktadır. Hikâyeler hoca tarafından kasete de okunmakta ve dil laboratuvarında öğrenciler tarafından dinlenmektedir. Bu öğretmen, ayrıca gazete ve dergilerden uygun metinleri seçerek derste okutmakta, metinlerde geçen kelime ve tabirleri Arapça olarak açıklamaktadır. Metin bu şekilde açıklandıktan sonra tahtaya onunla ilgili sorulardan ve parçada geçen kelimeleri içeren boşluk doldurma alıştırmaları vb. alıştırmalar yazılarak bunlar öğrenciler tarafından cevaplandırılmaktadır.

Üçüncü öğretmen, kendi hazırladığı *en-Nusûs el-Arabîyye* adlı kitabı okutmakta ve ayrıca bazı gramer konularını da anlatmaktadır. Kitapta geçen kompozisyon konuları da öğrenciler tarafından yazılarak hocaya verilmekte ve bunlar hoca tarafından tashih edilmektedir. Ayrıca öğrenciler haftada bir defa gazete veya dergilerden bir makale okuyup özetini yazılı olarak hocaya verilmektedir. Yine sınıf içerisinde hocanın okuduğu bir metni öğrencilerin bakmadan yazmaları şeklinde bir imla uygulaması da yaptırılmaktadır.

Bu kurda üzerinde durulan gramer kuralları da şunlardır: Mâzi ve muzâri fiil, fâil, mefulü bih, meçhul fiil, nefy, mübteda-haber.

4. Kur:

Kullanılan araç ve gereçler

Ders kitapları

1. *Muhtârât mine'l-kıssati'l-Arabîyyeti'l-kaşîra*: Ders öğretmeni tarafından seçilmiş olan kısa seçme hikâyelerden oluşmakta, kitapta her bir hikâyeden sonra anlamayı ölçen kısa alıştırmalar da bulunmaktadır.

2. Suudi Arabistan Melik Suud Üniversitesinde hazırlanmış olan ve Türkiye'deki pek çok İlahiyat fakültesinde de halen okutulan Arapça öğretim serisin-

den Muhammed İsmail Sıynî ve Muhammed Adil Şaban tarafından telif edilmiş *el-Kırâatü'l-müeyyessere* adlı kitabın 3. cildinden ders öğretmeni tarafından seçilmiş metinler ve alıştırmaları fotokopi çekilip ciltlenerek ders kitabı olarak kullanılmaktadır.

3. Yine aynı serinin *el-Kavâidü'l-arabiyye el-müeyyessere* kitabının 2. cildi gramerde yardımcı ders kitabı olarak kullanılmakta, gramer konuları anlatıldıktan sonra alıştırmalar bu kitaptan yaptırılmaktadır.

Laboratuvar: Hoca seçtiği bir metni kasete okumakta, sonra öğrenciler bunları dinleyerek ilgili soruları cevaplandırmaktadırlar.

Öğretmenlerin Kullandıkları Yöntem ve Teknikler

Bu kurda dersler üç öğretmen tarafından verilmektedir:

Birinci öğretmen seçme hikayeleri okutmakta, hikayeleri kelimeleri tahtaya yazarak ve sorduğu sorularla açarak kavratmaya çalışmaktadır. Zaman zaman parçalarda geçen daha önce görülen gramer konuları ile ilgili sorular da sormaktadır. Hikayede geçen yeni kelimelerin cümlede kullanılması türünden ödevler de vermektedir. Ayrıca başını söylediği kelimenin sonunun tamamlanması ve bir kelime söylenip diğer öğrencinin son harfiyle başlayan bir başka kelimeden devam ettirilmesi şeklinde dil oyunları (el'âb lugaviyye) uygulaması da yaptırılmaktadır. İki resim arasındaki farkları bulup sözlü olarak anlatma uygulaması ve her bir öğrencinin kendilerine dağıtılan kağıtlardaki durumlarla ilgili olarak (Berberdesin, yanlış traş yaptı, ne yaparsın? vb.) konuşturulması şeklinde uygulamaları bulunmakta ve bunlar derslere canlılık katmaktadır.

İkinci öğretmen, *el-Kırâa el-Müeyyessere* kitabından parçalar okutmaktadır. Ayrıca laboratuvar uygulaması da bu öğretmen tarafından yaptırılmaktadır. Yine aynı öğretmen tarafından günlük gazetelerden bir parçanın okunup yazılı özeti- nin çıkartılması türü çalışmalar da yaptırılmaktadır.

Üçüncü öğretmen gramer öğretimi yapmaktadır. *el-Kavâid el-müeyyessere* serisinin 2. cildi alıştırmaları noktasında kullanmakta, kitap hariçten metinler, Kur'an- 1 Kerim ve şiirlerden verilen örneklerle desteklemektedir. Gramer konularını son derece özet bir şekilde anlatmaktadır.

Bu kurda anlatılan gramer kaideleri de şunlardır: Mübteda-haber, inne ve benzerleri, kâne ve benzerleri, tâbiler (sıfat, bedel, atıf), sayılar, te'kit, istisna, gayr-ı munsarif.

5. Kur:

Kullanılan araç ve gereçler:

Ders kitapları:

1. Suudi Arabistan'da İmam Muhammed b. Suud Üniversitesi tarafından hazırlanmış olan Arapça öğretim serisinden (Silsiletü ta'îmi'l-luga el-Arabiyye) *en-Nahv/ el-Müsteva er-râbi'* adlı kitabı gramer derslerinde okutulmaktadır.

Kitabın bu cildinde şu gramer konuları yer almaktadır: Hal, na't, nidâ, istisna, ism-i tafdil, teaccüb üslubu, medh ve zem filleri, tekid, bedel, temyiz, gayr-i munsarifler, meful-u mutlak, meful li eclih, sayılar.

Kitapta konular şu sıraya göre ele alınmıştır: a) Kaidelerin istinbatına yarayacak örnekleri içeren temel metin, b) Öğrencinin kaideleri istinbatına yardımcı olmak üzere örneklerin tahlili, c) Kaidelerin verilmesi d) Nahiv bilgisinin yerleşmesini sağlayacak alıştırmalar.

Kitapta yer alan parçalardan önce yeni kelime ve ıstılahlar tablo halinde verilmektedir. Sonra ana metin yer almakta, ardından parçayı anlamaya yönelik peşinden de gramer kısmına geçilmektedir. Gramer bölümünde önce örnekler verilerek bunlar izah edilmekte bunun ardından çok özet olarak ilgili kaideler zikredilmektedir. Ardından konulmuş olan çeşitli alıştırmalar vasıtası ile gramerin öğrencide yerleştirilmesi hedeflenmektedir.

Bu kitapta her üniteye ortalama 9 yeni kelime olmak üzere 131 yeni kelime kazandırılması hedeflenmiştir.

2. Suudi Arabistan'da hazırlanmış olan *el-Arabiyye li'n-nâşîin* serisinden bazı parçalar ve parçanın kavranma düzeyini ölçen alıştırmaları ders öğretmeni tarafından seçilerek fotokopi yoluyla ders kitabı olarak kullanılmaktadır.

3. Günlük gazete ve dergilerden seçme metinler: Ders öğretmeni tarafından her ders için ayrı olarak seçilen gazete ve dergi metinlerinden oluşmaktadır.

Laboratuvar: Ders öğretmeni tarafından seçilen klasik ve modern metinler kasete okunmakta, sonra öğrenciler önlerindeki kontrol panelinden istifadeyle

bunları bir kaç defa dinleyip yazılı olarak çözümünü yapmaya çalışmakta, ardından da parça ile ilgili soruları cevaplandırmaktadırlar.

Öğretmenlerin kullandıkları yöntem ve teknikler:

Bu kurda üç öğretmen ders vermektedir:

Birinci öğretmen nahiv kuralları anlatmakta ve bunların alıştırmalarını yaptırmaktadır.

İkinci öğretmen seçme metinleri okutmakta, bunları geçen kelimeleri ve tabirleri sorularla açarak izah etmektedir. Sonra parçayı kavrama ile ilgili sorular cevaplandırılmaktadır. Laboratuvar uygulaması da yine bu öğretmen tarafından yaptırılmaktadır.

Üçüncü öğretmen okuttuğu gazete dergi metinlerinin yanı sıra sözlü ve yazılı anlatım uygulaması da yaptırmaktadır. Bu amaçla seçilen konular önce evde öğrenciler tarafından yazılmakta sonra her öğrenci bunları sınıfta anlatmaktadır.

6. Kur:

Kullanılan araç ve gereçler:

Ders kitapları:

1. *el-Kıssa li'l-müsteva's-sâdis min gayri'n-nâtikîne bi'l-arabiyye*: Ders öğretmeni tarafından derlenmiş, muasır Arap edebiyatından alınmış 9 tane orta uzunlukta hikayeden oluşmaktadır. Her bir hikayelerden sonra, çoktan seçmeli sorular, parça ile ilgili soruların cevaplandırılması, parçada geçen bazı ifadelerin açıklanması, kelimelerin cümle içinde kullanılması, boşlukların uygun kelimelerle doldurulması türünde alıştırmalar yer almaktadır. Bazı hikayelerin sonunda parça ile ilgili bir soru sorularak on satır civarında yazılı olarak cevaplandırılması, bazen de birden fazla sorunun üçer satır civarında cevaplandırılması da istenmektedir.

2. *Gazete ve dergi metinleri*: Gazete metinleri (sahâfe) dersinde ders öğretmeni tarafından günlük gazetelerden ve dergilerden seçilen metinler okutulmaktadır.

3. *Nusûs Arabiyye li'l-müsteva'l-mütekaddim min gayri'n-nâtikîne bi'l-arabiyye*: Râid Mustafa Abdurrahman, Râid Hüseyin en-Nebtîni, Abdullah Muhammed el-Abd tarafından hazırlanmış olan kitap, 14 adet, bazıları 4-5 sayfa bulan orta

uzunlukta metinlerden meydana gelmektedir. Metinler çağdaş hikayelerden veya çeşitli dergi ve kitaplardan seçilmiş değişik konulardaki parçalardan oluşmakta, parçalardan sonra şu tür alıştırmalar yer almaktadır: 1. Grup (Anlama ve kavrama alıştırmaları): Parça ile ilgili ifadelere doğru ya da yanlış işaretini koyma, parça ile ilgili sorulara cevap verme 2. Grup (kelimeler-dil kullanımları): Boşlukları uygun kelimelerle doldurma, cümlelerde geçen bazı ifadeleri açıklama, kelimelerin eş ve zıt anlamlılarını bulma, cemilerin müfredlerini ve tersini bulma, kelimeleri cümle içinde kullanma, bazı kelimelerin anlamlarını öğrencinin kendi üslubuyla izah etmesi 3. Grup (dil bilgisi alıştırmaları): Müfred haberin cümle habere çevrilmesi, altı çizili kelimelerin iraplarının yapılması, aynı kelimenin farklı cümlelerdeki anlamlarının izahı, failin mübtedaya ve tersine çevrilerek cümlelerin yeniden yazımı, boşlukların mutel fiillerle doldurulması, cümlelerin başına "İem" ya da "emir lâm"ı getirilerek yeniden yazılması, boşlukların lâzım fiil ile doldurulması, boşlukların uygun sayılarla (okunuşlarıyla) doldurulması vb. 4. Grup (şahsi faaliyet "en-neşât ez-zâtî" alıştırmaları): Her parçanın sonunda parçayla ilgili olarak verilen bir kaç konudan birinin seçilerek kompozisyon yazılması istenmekte, bunlar öğrenciler tarafından yazıldıktan sonra ders hocası tarafından tashih edilip geri verilmektedir.

4. *Seçme metinler:* Ders öğretmeni tarafından lise ders kitaplarından seçilmiş metinlerden oluşmaktadır. Gramer konuları anlatıldıktan sonra bu metinler üzerinde uygulama yaptırılmaktadır.

5. *Dini metinler, hikayeler:* Ders öğretmeni tarafından çeşitli tefsirlerden, hikayelerden ve kadim şiirlerden seçme metinler okutulmaktadır.

Laboratuar: Bu kurda lisan laboratuarında Arapça şarkıların öğrencilere dinletilerek çözümlerinin yaptırılması şeklinde uygulamalar yaptırılmaktadır.

Öğretmelerin Kullandıkları Yöntem ve Teknikler:

Bu kurda toplam on bloklu dersler 4 öğretmen tarafından verilmektedir.

Birinci öğretmen, üç bloklu derslerinin her bir bloğunu a) hikaye b) sahafe (gazete-dergi metinleri) ve c) tabir (yazılı ve sözlü anlatım) olmak üzere bir konuya tahsis etmiştir. Tabir dersinde önceden belirlenen konular öğrenciler tarafından yazılıp sınıfa getirilmekte ve sınıfta anlatılmaktadır. Öğrenciler gruplara ayrılarak münazara uygulaması da yaptırılmaktadır.

İkinci öğretmen, *Nusus Arabiyye* adlı kitabı okutmaktadır.

Üçüncü öğretmen nahiv konularını anlatmakta ve bunların seçme metinler kitabı üzerinde uygulamasını yaptırmaktadır.

Dördüncü öğretmen, seçilen dinî ve edebî metinleri okutmakta ve zaman zaman bunlar üzerinde gramer uygulaması yaptırmaktadır.

Ürdün Üniversitesi Dil Merkezinin Genel Değerlendirmesi

Yaptığımız incelemeler ışığında Ürdün Üniversitesi Dil Merkezindeki, yabancılar Arapça öğretimi konusunda şu değerlendirmelerde bulunmamız mümkündür:

1. Birinci kur dışında merkez tarafından hazırlanmış bir temel ders kitabı bulunmamaktadır. Diğer kurlarda da başka bir merkez tarafından hazırlanmış bir seri bütün halinde kullanılmayıp her hoca tarafından farklı farklı kitapların seçilmesi yoluna gidilmektedir ki, bu durum metot birliğine aykırı dağınık bir görüntü meydana getirmektedir.

2. Öğrencilerin kurlara dağıtımı çok iyi ayarlanmamakta, bunu sonucu olarak aynı kurda seviyeleri çok farklı öğrenciler yer alabilmektedir. Bunda öğrencilerin kendi isteklerine bağlı olarak imtihan neticesi belirlenen kurlarını arkadaşının bir başka kurda olması vb sebeplerle değiştirmesi gibi faktörler de rol oynamaktadır ki, bu durum ders hocaları açısından öğretimde önemli bir zorluk meydana getirmektedir.

3. Gramer konularının kurlara göre dağılımı genel bir planla belirlenmemiştir. Bu da bir önceki kurda anlatılan konuların bir sonraki kurda bir başka öğretmen tarafından da tekrarlanması türünde olumsuzluklara yol açabilmektedir.

4. Her kurda değişik Arapça öğretim serilerinden fotokopi kitaplar okutulması, dil öğretiminde belirli bir oranda öneme sahip olan, kullanılan malzemenin görselliği hususunda da önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

5. Merkezde, birinci kur dışında genelde vasıta dil kullanılmayan direkt metot benzeri bir metot kullanılmaktadır. Öğretmenlerin Arap oluşu ve derslerde devamlı Arapça kullanılması dilin öğrenilmesi konusunda önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Merkezde görev yapan öğretmenler genelde bu konudaki tecrübeli isimlerden olduklarından dil öğretimini eğlenceli bir hale getiren teknikler uygulamada başarılı örnekler sergilemektedirler.

6. Gazeteler, hikayeler vb ile öğrenci günlük hayattaki dille doğrudan karşılaşılmıştır. Okunan metinlerin tercüme edilmeksizin yine Arapça olarak açıklanması öğrencinin dil öğrenimine pozitif katkı yapmaktadır. Bu tür metinlerin kullanımının yapay dil kullanımının meydana getireceği olumsuzluklardan uzak olma şeklinde avantajları da düşünülebilir.

7. Her şeye rağmen Ürdün Üniversitesi Dil Merkezi 20 yıllık köklü bir müessesesi olarak dünyanın her tarafından gelen Arapça öğrenmek isteyen kişilerin ilgisini çekmeye devam etmektedir. Şu an sadece birinci kur için hazırlanmış bulunan ve diğer kurlar için hazırlıkları devam eden ders kitabı serisi tamamlandığında merkezdeki Arapça öğretiminin daha da sistematik bir hale geleceği de kesindir.

II. Âl-i Beyt Üniversitesi Dil Merkezi (Câmiatu Âli'l-beyt Merkezü'l-lugât/The Al-al Bayt University The Language Center)

Ürdün'de yabancılara Arapça öğretimi yapan önemli kurumlardan bir diğeri de Âl-i Beyt Üniversitesi Dil Merkezidir.

A. Merkez Hakkında Genel Bilgiler

Âl-i Beyt Üniversitesi Dil Merkezi, 1994-1995 öğretim yılının başında kurulmuştur. Merkezin temel kuruluş gayesi, Âl-i Beyt Üniversitesinin öğrencilerin bir tane müslüman milletlerden birinin dilini ve bir tane de Avrupa dili bilerek mezun olması şeklindeki düşüncesini gerçekleştirmek olarak ifade edilmektedir.

Merkezde her biri 30 talebelik 12 derslik bulunmaktadır.

Öğrencilerin dil kabiliyetlerinin geliştirilmesi için çağdaş görsel-ışitsel araç ve gereçlerin kullanılması hedeflenmiştir. Bu amaçla merkezde 3 adet dil laboratuvarı ve bir adet de kayıt stüdyosu bulunmaktadır. Birinci laboratuvar sesli kayıt araçları ve film izlemeye yarayan monitörlerden oluşmaktadır. İkinci laboratuvar ferdi dinlemeye, Üçüncüsü ferdi izlemeye tahsis edilmiş tarzdadır.

Dilin daha rahat bir ortamda kullanılmasına imkan tanımak amacıyla "Başka Diller Konuşanlar İçin Arapça Kulübü" adı altında bir kulüp oluşturulmuştur. Burada kitaplar, dergiler, Arapça sözlükler, muhtelif seviyelerde hikayeler ve günlük Ürdün gazeteleri yer almaktadır. Ayrıca televizyon, video ve teyp cihazları bulunmaktadır. Öğrencilerin ilgi alanları doğrultusunda konferanslar

vb düzenlenmekte, Arap olmayan talebeler tarafından münazara, tiyatro vb. etkinlikler de yapılmaktadır. Ayrıca dille ilgili ve kültürel yarışmalar da yapılmakta, kazananlara ödüller verilmektedir. Böylece öğrencilere dili pratik edebilecekleri bir ortam oluşturulmaya çalışılmaktadır.¹⁸

Merkez, 1997-98 öğretim yılında Arapça öğretim serisi hazırlamış bulunmaktadır. "*Silsiletu Câmîati Âlî'l-beyt li ta'lîmi'l-luga el-Arabîyye li gayri'n-nâtîkîne bihâ*" adını taşıyan bu seri şu kitaplardan oluşmaktadır:

- 1) *el-Kitâbu'l-evvel*
- 2) *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-esvât*
- 3) *el-Arabîyye el-vazîfiyye/et-terâkîb el-esâsiyye*
- 4) *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-mehârât el-esâsiyye (Birinci Kısım)*
- 5) *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-mehârât el-esâsiyye (İkinci Kısım)*
- 6) *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-mehârât el-esâsiyye-el-kitâ es-sâni*
- 7) *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-müsteva's-sâlis (3. Kur)*
- 8) *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-müsteva'r-râbi'(4. Kur)*
- 9) *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-müsteva'l-hâmis (5. Kur)*¹⁹

Merkezin diğer faaliyetleri:

Dil Merkezi, üniversitenin çeşitli programlarına yönelik bazı imtihanları da gerçekleştirmektedir: Bütün üniversite öğrencileri için İngilizce seviye tespit imtihanı, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine yönelik Arapça ve İngilizce yeterlilik imtihanı, yabancı öğrenciler için seviye tespit ve yeterlilik imtihanları gibi.²⁰

B. Âl-i Beyt Üniversitesi Dil Merkezinde Yabancılara Arap Öğretimi (Tadrîsu'l-luga el-arabîyye li'n-nâtîkiyne bi gayrihâ/Arabic for speakers of other languages)

Âl-i Beyt Üniversitesi Dil Merkezinin en önemli faaliyetlerinden birini de yabancılara Arapça öğretimi teşkil etmektedir. Bütün kullardaki dersleri ayrı ayrı takip ederek, kullanılan araç ve gereçleri inceleyerek ayrıca idareci ve öğretmen-

¹⁸ *Câmiatu Âlî'l-beyt el-kitâbu's-senevî es-sâbi'*, Mafrak 2001, s. 174-175

¹⁹ *a.g.e*, s. 176

²⁰ *a.g.e*, s. 175

lerle görüşerek yaptığımız tespitlere göre merkezde yabancılara Arapça öğretimi 5 kur üzerinden aşağıdaki şekilde yapılmaktadır:

1. Kur:

Arapça öğrenmeye yeni başlayanlara hitap eden bu kurda ders sayısı diğerlerinden daha fazladır ve birden fazla kitap okutulmaktadır. Bunlar:

1) Âl-i Beyt Üniversitesi Arapça öğretim serisinden, Ömer Ukkâşe tarafından yazılmış olan *el-Arabîyyetü'l-vazîfiyye/el-Esvât*, Mafrak 1997: Gelen öğrenciler sesleri (harfler) tanımayacak bir seviyede ise kullanmakta, eğer öğrenciler sesleri tanıyorlarsa bu kitap kullanılmaksızın doğrudan diğer kitaptan başlanılmaktadır.

Kitapta sesler (harfler) 7 gruba ayrılarak öğretilmektedir. Bu amaçla kitap da yedi üniteye ayrılmıştır. Her bir üniteye sesler için temel bir ders, peşinden alıştırmalar ve lisan laboratuvarında uygulanacak sorular yer almaktadır.²¹

Sesler (harfler) şu şekilde gruplara ayrılmıştır: (dal, ra, sin, ayn, be); (ze, gayn, şin, te, mim); (ha, fe, dat, zel, kaf); (ta, kha, gaf, nun, se); (cim, za, sad, he, lam); (hemze). Sesler müstakil olarak değil de önce heceler sonra da kelimeler bağlamında verilmektedir. Sonra basit bazı terkip ve cümleler yer almaktadır.²²

Bu kitap iki haftalık bir süre içerisinde bitirilerek ikinci kitaba geçilmektedir.

2) Harflerin öğretiminden sonra yine Âl-i beyt üniversitesi Arapça öğretim serisinden, Davud Abduh ve Selma Hulv tarafından hazırlanan *el-Arabîyye el-vazîfiyye/et-Terâkîb el-esâsiyye*, Mafrak 1997 adlı kitaba geçilip 1-1.5 ay kadar bunun üzerinde durulmaktadır. Kitap, yabancılara Arapça öğretimi konusunda geniş bir tecrübeye sahip olan dil merkezi eski müdürü Davud Abduh tarafın hazırlanan ve yaygın kelimeleri ihtiva eden kelime listesine göre, basın ve siyaset dili ağırlıklı olarak hazırlanmıştır ve dil merkezinin temel metodunu ortaya koyan bir nitelik taşımaktadır.

Daha önce Kuveyt Üniversitesi Dil Merkezinde okutulmuş olan ve bazı değişikliklerle beraber Âl-i Beyt üniversitesinde okutulmaya başlanmış bulunan kitap, Arap dilinde sık kullanılan kelime ve terkipleri ihtiva etmektedir. Ki-

²¹ Ömer Ukkâşe, *el-Arabîyyetü'l-vazîfiyye el-Esvât*, Mafrak 1997, s. 9

²² Ukkâşe, *a.g.e.*, s. 12-13

tapta tedricilik esasına göre yeni kelime ve terkipler ilave edilerek ilerlenmektedir. Bunlar yer aldıkları derste yeterince tekrar ettirildiği gibi, bir sonraki derste de iyice yerleşmeleri amacıyla pek çoğu yine tekrar edilmektedir.²³

Kitap 28 derse ayrılmıştır. Her bir derste temel cümleler kısmında 10 civarında cümle vardır. Sonra yeni kelimeler başlığı altında yeni öğretilen kelimelerin listesi yer almaktadır. Ardından ilâve cümleler başlığı altında cümleler verilmekte, sonra boşluk doldurma, kelimeleri sıraya dizme vb. alıştırmalar gelmektedir. En son kısımda da 5 civarında İngilizce cümlelerin Arapça'ya çevrilmesi istenmektedir. Konular ilerledikçe verilen cümlelerin uzunluğu da artmaktadır. Kitapta dilin diğer unsurlarının öğretimine geçmeden önce temel cümle yapısının kavratılarak diğer esaslara temel teşkil etmesi gerektiği şeklinde bir düşünceden hareket edilmektedir.

3-4) Âl-i Beyt üniversitesi Arapça öğretim setinden, Hayruddîn Abdülhâdî tarafından hazırlanan *el-Arabîyye el-vaşîfiyye/el-mehârât el-esâsiyye*, Mafrak 1997 adlı kitabın 1. ve 2. kısımları okutulmaktadır. Ancak bazen ikinci kısım tam bitirilememekte ve bir sonraki kura bırakılmaktadır.

Kitap çeşitli dil kabiliyetlerini öğrenciye kazandırmayı ve kullandırmayı hedeflemektedir. Kitap, dili kişinin düşünce ve hislerini ifadeye yarayan fonksiyonlardan ibaret olarak gören bir anlayıştan hareket etmektedir. Dilin bu anlayışa göre hedefi anlama ve anlatmadır. Kitap birikim esasına (menhec terâkumî) dayalı ve devamlı ve düzenli tekrar üzerine kurulmuş bulunmaktadır.

Kitapta dilin çeşitli fonksiyonlarının tek bir noktadan hareketle gerçekleştirilmesi gerektiğini düşüncesi hakimdir. Yeni kelimeler bu nüveden (temel metin kastediliyor) alınmakta ve onun çerçevesinde öğretilmektedir. Nahiv kaideleleri de ondan alınıp öğrenciye uygulattırılmaktadır. Öğrenci dilin anlayarak okuma, konuşma, yazma ve dinleme kabiliyetlerini de onda pratik etmektedir. Böylece öğrencinin öğrendiği dilin birbirini tamamlayan birbiriyle uyumlu, ayrılık bulunmayan bir yapı görüntüsü arz edeceği düşünülmüştür.

²³ Davud Abduh-Selma Hulı, *el-Arabîyye el-vaşîfiyye/el-Terakîb el-esâsiyye*, Mafrak 1997, Mukaddime

Kitap 30 üniteden meydana gelmektedir. Her 5 üniteden sonra "Mürâcaa" adı verilen ve geçmiş konuların tekrarını içeren bir bölüm yer almaktadır. Her bir ünite de şu kısımlardan oluşmaktadır:

I. Esas metin: Bu kısımda bağımsız veya birbirine bağlı cümleler grubundan oluşan temel bir metin bulunmakta, yeni kelime ve terkipler bu metin çerçevesinde verilmektedir. Parçaların konuları da çeşitlilik arz etmektedir: 1-10 arası metinler: Öğrencinin kendisini ve etrafındaki şeylerle ilgili konuları, 11,12,13,15. Metinler: Günlük hayat ve içerisinde yaşadığı Arap toplumunda ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olacak konuları, 16-19. metinler: üniversite camiasıyla ilişkilerine yardımcı olacak konuları, 20-21 metinler: Bazı muasır Arapça kaynaklarını okumasına yardımcı olacak konuları, 22,28,29. metinler: Arap-islam kültürünün tanınmasına yardımcı olacak konuları, 25-26. metinler: Evrensel medeniyet ile ilgili konuları, 30. metin: İslam alemindeki gelişmeleri içermektedir.

II. İlave okuma: Öğrencinin kelime hazinesini artırmayı hedeflemektedir. Bu da öğrencinin ana parçada öğrendiği terkipler içerisinde yeni kelimelerin kullanımını şeklinde yapılmaktadır.

III. Yeni kelimeler: Çoğu ünite de temel parçadan sonra yeni kelimeler liste halinde verilmektedir. Bununla öğrencinin parçada okuduğu kelimelerin anlamlarını yazabilmesi ve topluca tekrarlamaya imkanı tanınması amaçlanmaktadır.

Önceki parçalarda geçmeyip o metinde ilk defa geçen kelimeler yeni olarak kabul edilmektedir. Bununla öğrenciye listede yer almayan ve parçada geçen kelimelerin kendisi tarafından bilinmesi gereken, daha önce işlenmiş kelimeler olduğu gösterilmek istenmektedir.

Özellikle yaygın kelimelerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Bu konuda Dr. Davud Abduh tarafından hazırlanan kelime listesinden ve yine müellif tarafından hazırlanan ve Arapça öğretim kitaplarında yaygın olarak kullanılan kelimeler listesinden faydalanılmıştır. Liste, fiiller-isimler-harfler sırasına göre hazırlanmıştır. Kelime fiil ise sadece mazisi, isim ise müzekkeri verilmiştir. Müfredlerin cemisi, cemi teksir ise o da belirtilmiştir.

Manalarının önceden öğrenciye açıklanabilmesi ve öğrencinin bunları konuşma esnasında doğru olarak kullanabilmesi amacıyla muhâdese (konuşma)

parçaların içerdiği kelimeler de önceden verilmektedir. Her bir üniteye yaklaşık 20 kelime ve tüm kitapta yaklaşık 600 yeni kelime bulunmaktadır.

IV. Okuma ve mulâhaza (ikra' ve lâbiz): Yeni parçanın içerdiği yeni terkipler ortaya konulmakta ve tasnifi yapılmakta, ayrıca benzer kalıplar da zikredilmektedir. Öğrenciler terkiplerle ilgili dilbilgisi kurallarını tespitte yönlendirilmektedir.

V. Kavrama (istiâb): Bu kısımdaki alıştırmalar esas parça ile bağlantılıdır. Parçayla ilgili bir fikre evet ya da hayır şeklinde cevap verme, listeden seçerek boşluğa koyma, parçayla ilgili soruları cevaplandırma, karışık fikirlerin sıraya dizilmesi gibi alıştırmalarla öğrencinin parçayı kavrama durumu ölçülmektedir.

VI. Terkipler: Parçada kullanılan terkiplerle bağlantılıdır. Onlarla ilgili çeşitli alıştırmaları içermektedir.

VII. Muhâdese: Özellikle ilk ünitelerde temel parça ile bağlantılıdır. Metinde geçen konu konuşma şeklinde tekrarlanmaktadır ve bununla öğrencinin bildiği konular vasıtasıyla konuşmaya alıştırılması hedeflenmektedir.

Muhâdese metinleri çeşitli konuları içermekte; öğrencinin günlük hayatındaki ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Çarşıda, otelde, postanede, hava alanında ve kütüphanedeki konuşmalar gibi. Muhâdese metinlerinden sonra parçayla ilgili alıştırmalar da yer almaktadır.

VIII. Kitâbe (Yazım): Daha önce öğretilenlerin tekrarı niteliği taşımaktadır. Bu kısımdaki alıştırmalar şu şekillerde yer almıştır: Dağınık kelimelerden cümle oluşturulması, cümlelerin yeni şeyler eklenerek gerekli değişikliklerle beraber geliştirilmesi, cümlelerin birbirlerine bağlanması, paragraf oluşturulması, resimlerde geçen hususların yazılı olarak ifade edilmesi vb.

IX. Murâcaa: Her beş üniteye bir "Murâcaa" bölümü konulmuştur. Bununla öğrencinin geçen konularda kendisini denemesi hedeflenmektedir.

Laboratuar Uygulaması: Bu kurda her gün bir saat laboratuar çalışması yapılmaktadır. Öğretim amaçlı hazırlanmış filimler seyrettirilmekte, ayrıca manayı anlama çok önemli olmaksızın dinlediği kelimeyi tanımaya yönelik uygulamalar yaptırılmaktadır. Dinlenen metinlerle ilgili sorular dağıtılmakta ve bunlar öğrenciler tarafından cevaplandırılmaktadır.

2. Kur:

Bu kurda Ehl-i Beyt Üniversitesi Arapça öğretim serisinden, Mahmud el-Halhûlî ve Ömer Ukkâşe tarafından hazırlanan *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-Mehârât el-esâsiyye/ el-Kitâbu's-sâni* adlı kitap okutuluyor.

Dilin temel becerilerinin hepsine şamil olması hedeflenmiş olan kitap şu ana kısımlardan oluşmaktadır:

I. *Temel metin:* Dinî, ilmî, târihî, mizâhî vb. konularda Arapça'daki çeşitli cümle üsluplarını içeren metinlerden oluşmaktadır. Parçalardaki uzunluk ve zorlukta kademelilik esasî gözetilmiştir.

II. *Kavrama soruları:* Öğrencinin parçayı okuyup anlama durumunu ölçecek sorulardan oluşmaktadır.

III. *Kelime ve tabirler:* Uygun kelime, eş veya zıt anlamlı ile boşluğu doldurma türü alıştırmalardan oluşmaktadır. Dilin kelimeleri arasındaki farkları öğrencinin ayırt etmesi, yaygın kelimeler ve bunların çoğullarının öğrencilere öğretilmesi hedeflenmiştir.

IV. *Kavâid fi's-syâk:* Bu kısımda esas metinde geçen terkiplerle ilgili kaideler çeşitli alıştırmalar çerçevesinde verilmektedir. Bu kısım ile öğrencilerin terkipleri ve terkiplerin cüzleri arasındaki alakayı kavraması ve kelimelerden cümle oluşturma kabiliyetlerinin artırılması hedeflenmektedir.

Kitapta kaideler son derece özet olarak ve genellikle örnekler ve alıştırmalar çerçevesinde verilmektedir. Üzerinde durulan başlıca gramer konuları da şunlardır: Malum-meçhul fiil, kâne ve benzerleri, müsennâ, cemî çeşitleri, mâzî-muzârî-emir fiiller: irapları ve çekimleri, mübtadâ, haber ve çeşitleri, müfred, müsennâ ve cemîlerin irabı, müspet-menfi cümle, ism-i tafdil, ism-i fâil yapımı, sıfat, nefiy edatları, ism-i mef'ûl, atıf edatları, zaman-mekan zarfları, harf-i ta'rif, soru edatları, izafet terkihi, nisbe, sayılar.

V. *Kitâbe (Yazım):* Daha önce öğrenilenlerin uygulanması niteliği taşımaktadır. Bağlaçlarla cümlelerin birbirlerine bağlanarak paragraf oluşturulması, verilen resim ile ilgili soruların cevaplandırılması, kelimelerin sıraya dizilmesi türünde alıştırmalardan oluşmaktadır.²⁴

²⁴ Mahmud el-Halhûlî-Ömer Ukkâşe, *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-Mehârât el-esâsiyye, el-Kitâbu's-sâni*, Mafrak 1997, Mukaddime

Laboratuvar: Bu kurda her gün bir saat dinleme ve seyretmeye dayalı laboratuvar uygulaması yapılmakta, öğrencilerin seviyelerine uygun materyaller dinlettirilmekte veya izlettirilmektedir.

3. Kur:

Bu kurda Âl-i Beyt Üniversitesi yabancılara Arapça öğretim serisinden, Emine Hâlid el-Hayik ve Ahmed Muhammed el-Harâhişe tarafından yazılmış olan *el-Arabiyye el-vazfiyye/el-Miisteve's-sâlis*, (Mafrak 1998) adlı kitap okutulmaktadır.

Kitaptaki metinlerin bazıları kültürel, bazıları akademik kitaplardan, bazıları da dergi ve diğer kaynaklardan seçilmiştir. Üslup olarak hikaye, diyalog, mektup, vb çeşitlerden oluşmaktadır. Metinler bütün alıştırmalar için temel dayanak teşkil etmektedir.

Bütün metinlerde muasır Arapça kullanılmaktadır. Tabii metinler çerçevesinde en çok kullanılan kelimelerin verilmesi hedeflenmiştir. Küçük tasarruflar bulunmakla beraber özellikle üretilmemiş tabii metinlerden kullanılmıştır. Bununla öğrencinin gerçek dille yüz yüze gelmesi amaçlanmıştır. Metinlerin öğrencinin seviyesine uygun olmasına da çalışılmıştır. Başlangıçta yaklaşık 250 kelime içeren metinlerden başlanarak yaklaşık 500 kelime içeren metinlerle bitirilmiştir.

Metinleri takip eden alıştırmalar beş gruba ayrılmış durumdadır:

I. Anlama ve kavrama alıştırmaları: Okunan metnin anlaşılıp tahlil edilmesine yardımcı olacak alıştırmalardan oluşmaktadır. Bunlar genellikle şu şekillerde verilmiştir: Metindeki konunun genel olarak anlaşılıp anlaşılmadığını ölçen evet-hayır soruları, seçenekler arasından anlamı tamamlayan doğru seçeneğin tespiti, zâmir, ism-i mevsul vb. nin mercilerinin bulunması, parçadan öğrenilen kelimeler aracılığı ile boşlukların doldurulması vb.

II. Kelimeler-terkipler: Öğrencinin dil hazinesinin genişletilmesini hedefleyen bu gruptaki alıştırmalar genellikle şu şekillerde verilmiştir: Cümlede geçen bazı kelimelerin eş ve zıt anlamlılarının, cemilerin müfredlerinin ve tersinin bulunması, sözlük kullanımı ile ilgili alıştırmalar, kelimenin cümle içerisindeki anlamının tespiti, boşlukların uygun harf-i cerle doldurulması, aynı kökten gelen müştak kelimelerin anlam farklılıklarının tespiti vb.

III. *Tedribât Lügaviyye (Dil Bilgisi Alıştırmaları)*: Dil bilgisi alıştırmalarında da metinlerden hareket edilmektedir. Öğrencinin nahvi nazarı kurallar olarak değil de uygulama yoluyla öğrenmesi hedeflenmektedir. Öğrenci, kaideleri verilen örnekler ve alıştırmalar vasıtasıyla kendisi çıkarmaktadır. Şaz ve az kullanılan kâidelerin verilmemesine, genel esasların verilmesine çalışılmıştır. Örneğin bu kurda kâne ve benzerleri verilirken (mâ beriha, mâ fetie, mâ infekke) den bahsedilmemiş, öğrencilerin seviyesine göre bunların öğretilip öğretilmemesi hususu öğretmenlerin takdirine bırakılmıştır. Bu kurda öğrencinin ihtiyacı olan bütün konulara değinebilmek amacıyla her bir ünite de birden fazla nahiv konusu ele alınmıştır.

IV. *Muhâdese*: Muhâdese alıştırmalarında da yine metinlerden hareket edilmiştir. Bu kısımdaki uygulamalar başlıca şu şekillerdedir: Öğrencinin metinle alakalı bir konuda görüşlerini açıklaması, öğretilen kelimeler kullanılarak iki resim arasındaki farkların açıklanması, öğrencinin gruplara ayrılarak parçanın ana fikrinin tartıştırılması, diyalogun tamamlanması, parça ile ilgili gazete veya dergiden alınmış bir paragrafın değerlendirilmesi, parça ile alakalı bir resmin soru-cevap şeklinde açıklanması vb.

V. *Kitâbe*: Yazma, öğrencinin ünite de öğrendiği kelime, terkip, nahiv, üslup ve fikirleri ortaya dökereği dil kabiliyeti olarak düşünölmektedir. Bu kısımdaki alıştırmaların çeşitli şekillerde olması hedeflenmiştir. Dağınık kelimelerin doğru cümle haline getirilmesi, öğrencinin metni aktaracağı bir paragraf oluşturması, parçadaki önemli fikirlerin özetlenmesi, cümlelerin birbirine bağlanması, mektup yazdırılması, resimde görölenlerin sorulara cevap şeklinde ortaya konulması, boşlukların uygun atıf harfleriyle doldurulması, bir konu ya da paragrafın öğrencinin diliyle yeniden yazdırılması, iki şey arasında karşılaştırma yaptırılması vb. şekillerde uygulamalar yaptırılmaktadır.²⁵

Laboratuvar: Bu kurda her gün bir saat dinleme ve seyretmeye dayalı laboratuvar uygulaması yaptırılmakta, öğrencilere seviyelerine uygun materyaller dinlettirilmekte veya seyrettirilmektedir. Dinleme (İstima'-Listening) uygulamalarında Bazı kelimelerin eksik bırakıldığı metinler dağıtılmakta, öğrencilerin kaseti din-

²⁵ Emine Halid el-Hayik-Ahmed Muhammed el-Harahışe, *el-Arabiyye el-vazıfiyye/el-Müsteva es-sâlis*, Mafrak 1998, Mukaddime

leyip boşlukları doldurmaları istenmektedir. Metin böylece tamamlandıktan sonra kelime izahları ve sorular vasıtasıyla konu kavratılmaya çalışılmaktadır.

4. Kur:

Bu kurda temel ders kitabı olarak merkezin Arapça öğretim serisinden, Zeyd Karalife tarafından hazırlanan *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-Müsteva'r-râbi'* adlı kitap okutulmaktadır.

Kitapta çok çeşitli konuları içeren ve öğrenciye dil öğretimi yanında Arap-İslam kültürü hakkında bir fikir vermeyi de hedefleyen parçaların yapma metinler olmamasına özen gösterilmiş ve bu amaçla metinler Arapça'ya hakim okuyucu için yazılmış kaynaklardan alınmıştır. Bununla birlikte, öğrenciye zorluk teşkil etmemesi amacıyla bazı kelimelerde tasarrufta da bulunulmuş olan parçalarda basitten zora doğru bir tadrîcîlik gözetilmiştir.

Kitapta biri, 10. konunun bitiminde ve biri de kitabın sonunda olmak üzere iki deneme imtihanı yer almaktadır.

Her bir metinden sonra boşluk doldurma, ifadeleri tamamlama, doğru cevabı seçme, parçaya göre cevaplandırılacak sorular türünde alıştırmalar yer almaktadır. Anlama ile ilgili bu sorulardan sonra kelimelerle ilgili sorular gelmektedir. Bunlar da eş ya da zıt anlamlıya veya cemi ya da müfredi bulma şeklinde çeşitlilik arz etmektedir.

Parçayla ilgili bu sorulardan sonra dilbilgisi uygulama alıştırmaları (tedrîbât lugaviyye) gelmektedir. Bu kısımda alıştırmalar çerçevesinde öğrenciye Arapça'nın grameri konusunda basitleştirilmiş bilgiler verilmesi hedeflenmekte, bu sebeple alıştırmalar çok sayıda gramer kaidesini içermektedir.

Dilbilgisi ile ilgili bu alıştırmaların peşinden kitâbe (yazılı kompozisyon) bölümü yer almaktadır. Burada öğrenciye çeşitli mevzular verilerek yazma yönü geliştirilmeye çalışılmaktadır. Öğrencinin önceden malumat sahibi olduğu bir konuda daha kolay olarak yazabileceği düşüncesinden hareketle ana metinle alakalı konular verilmesi tercih edilmektedir. Bu konuda da basitten zora doğru bir sıralama tercih edilmiştir. Bazı alıştırmalardan önce o alıştırmada kullanılması gereken dilbilgisi kural veya kurallarıyla ilgili olarak da çok özet bilgi verilmektedir.

Son kısım ise konuşma (muhâdese) bölümünden oluşmaktadır. Öğrencinin konuşma kabiliyetinin geliştirilmesi hedeflenen bu kısımda öğrenciye bazı konuşma konuları verilmektedir. Bunlardan bazıları ana metnin sözlü olarak özetlenmesi şeklindedir. Bir kısmı da öğrencinin günlük yaşamı ile ilgili unsurlar içermektedir.²⁶

Laboratuvar: Haftada bir saat olarak yapılan laboratuvar çalışmasında dinlediğini anlama üzerinde durulmakta, konular, anlam farklılıkları vb. tartışılmaktadır.

5. Kur:

Bu kurda ders kitabı olarak merkez tarafından hazırlanan serinin son kitabı olan ve Cemal Mukâbele ve Mahmud Berakât tarafından kaleme alınan *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-Müsteva'l-hâmis* (Fonksiyonel Arapça-5. kur) adlı kitap kullanılmaktadır.

Serinin genel amaçları doğrultusunda bu kitapta da Arapça'nın yapma metinler ve donuk kalıplardan uzak bir şekilde tabî ortam çerçevesinde sunulması amaçlanmıştır. Dil öğretiminin dilin her dört kabiliyetinin de birbirlerine organik bağı olduğu kabul edilerek yapılması gerektiği göz önünde bulundurulmuştur. Dil öğreniminin, dilin fenlerinin öğrenilmesi değil kabiliyetlerinin pratik tarzda kazanılması anlamına geldiği gerçeğinden hareket edilmiştir.

Kitapta geçen metinler öğrencinin üniversite hayatında karşılaşacağı alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çok çeşitli konulardan seçilmiştir. Dinî, tarihî, iktisadî, hukukî, ilmî ve edebî konularda metinler yer almaktadır. Metinlerin üslupları da anlatım, diyalog ve edebî üslub şeklinde farklılık arz etmektedir. Böylece merkez ile öğrencinin ilerdeki üniversite dönemi arasında bir köprü oluşturulması hedeflenmektedir.²⁷ Zira merkezin amaçlarından biri de değişik ülkelerden Âl-i Beyt Üniversitesine öğrenim amacıyla gelen öğrencilere Arapça hazırlık sınıfı teşkil etmesidir.

Öğrencilerin metinleri iyice kavrayabilmesi amacıyla her metinden sonra metinlerle bağlantılı alıştırmalar konulmuş bulunmaktadır. Bunlar kelimelerin

²⁶ Zeyd Karâlîfe, *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-müsteva'r-râbi'*, Mukaddime

²⁷ Cemal Mukâbele-Mahmud Berakât, *el-Arabîyye el-vazîfiyye/el-Müsteva el-hâmis*, Mukaddime

anlamları, yakın kelimeler arasındaki anlam farklarının tespiti ve sınıflandırılmaları ile ilgili alıştırmalardan oluşmaktadır. Sonra bunları metinde geçen fikirleri anlamaya yardım edecek alıştırmalar takip etmektedir. Peşinden dilbilgisi kurallarının örnekler üzerinden fonksiyonel tarzda tespitini amaçlayan alıştırmalar gelmekte, bu alıştırmalar çerçevesinde öğrencilere seviyelerine uygun nahiv bilgileri verilmektedir. Bunlara teşbih, istiare, haber, inşa, istifham gibi bir takım belagî üsluplarla ilgili alıştırmalar da ilave edilmiş bulunmaktadır.²⁸

Dilbilgisi alıştırmaları (tedribât lugaviyye) genellikle şu şekillerde yer almaktadır: Altı çizili kelimenin yerine müsennasının konularak cümlelerin yeniden yazdırılması, altı çizili ifadenin ism-i fâille veya ism-i mefulle değiştirilmesi, cümlelerde ve parçadan çıkarılan cümlelerde kâne ve benzerlerinin isim ve haberlerinin bulunması, parçadan nefiy uslubu bulunan cümlelerin çıkartılması, cümlelerden mutlak mefullerin çıkarılarak fiile tesirlerinin açıklanması, çeşitli durumlarla ilgili olarak taaccub cümleleri yazılması, parçadan taaccub üsluplarının çıkartılması, nefiy ve nehiyle ilgili alıştırmalar, cümlelerdeki malum fiillerin meçhullere çevrilmesi, masdarı verilen fiillerin muzari-emir-ism-i fâil ve ism-i meful sigalarının yazılması, cümlelerin uygun bağiaçlarla bağlanması, zaman edatlarıyla bağlanarak iki cümlelerin tek bir cümle haline getirilmesi, müevvel masdarların normal masdarlara çevrilmesi ve tersi, parçadan izafetlerin çıkartılması, boşlukların uygun sıfatlarla doldurulması vb.

Muhâdese (konuşma) alıştırmaları metindeki konu çerçevesinde seçilmiş ve böylece öğrencinin konuşmasının kolaylaştırılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Yazma alıştırmalarında çeşitli kelimelerden cümle oluşturulmasından başlanarak, cümlelerden pâragraf oluşturulması ve nihayet metin yazımına doğru gelişen bir aşama takip etmektedir. Bazı alıştırmalar da kütüphaneden istifade ile metinde geçen şahıslar, mekanlar vb. hakkında bilgi toplayarak yazmaya yöneliktir. Yazma, öğrencinin üniversite öğrenimi sırasında çokça başvuracağı bir kabiliyet olduğundan bununla ilgili yoğun ve çok çeşitli alıştırmalar konulması yoluna gidilmiştir.²⁹

²⁸ Mukâbele-Berekât, *a.g.e*, Mukaddime

²⁹ Bk. Mukâbele-Berekât, *a.g.e*, Mukaddime

Kitabın diğeri Arapça öğretim kitaplarında ve serinin diğeri ciltlerinde bulunmayan bir bölümü de "el-Kırâa el-muyassaa" (Genişletilmiş okuma) adı verilen bölümleridir.

Bu bölümler öğrencilerin uzun Arapça metinleri okumaya alıştırılması amacıyla konulmuştur. Bu kısımda bir kitabın baştan sona okunması hedeflenmektedir. Bu amaçla Taha Hüseyin'in *el-Va'du'l-bak* adlı kitabı seçilmiştir. Kitabın 29 bölümü kitaptaki ünitelerin sayısına uygun olması amacıyla 16 kısma ayrılmış ve her ünitenin sonuna kitabın o ünitenin sonunda okunması istenen kısmıyla ilgili olarak öğrencinin anlama oranını test etmesine yardımcı olacak sorular konulmuştur.³⁰

Ancak kitabın bu bölümü çok vakit aldığından öğrencilere tavsiye edilip sınıfta uygulanmamaktadır.

Laboratuar: Laboratuar uygulamasında öğrencilere fasih Arapça ile hazırlanmış filmler izletilmektedir. Film ile ilgili sorular önceden tahtaya yazılmakta, öğrenciler filmi izledikten sonra bunları cevaplandırmaktadırlar. Film zaman zaman durdurularak ve geri alınarak öğretmen tarafından açıklamalar yapılmaktadır. Film bittikten sonra öğrencilerin evde filmi yazılı olarak özetleyip getirmeleri istenmektedir.

Genel değerlendirme

İncelemelerimiz sonucu elde ettiğimiz bilgiler ışığında Âl-i Beyt Üniversitesi Dil Merkezindeki yabancılara Arapça öğretimi konusunda şu değerlendirmelerde bulunmamız mümkündür:

1. Merkez tarafından hazırlanmış bir öğretim serisinin bulunması derli toplu bir öğretime ve metot birlikteliğine imkan tanımaktadır. Öğretmenler kendileri de katkıda bulunmakla beraber genel olarak temel ders kitabının metodunu aynen uygulamaktadırlar.

2. Merkezde, doğrudan gramer öğretimi benimsenmemiştir. Dilbilgisi kaidelerinin metinler ve alıştırmalar vasıtasıyla ve sadece ana hatlarıyla öğretilmesi hedeflenmiştir.

³⁰ Bk. Mukâbele-Berekât, *a.g.e.*, Mukaddime

3. Merkez eski müdürü Davud Abdun İngiltere'de yabancılara Arapça öğretimi ile uğraşmış bir kişidir. Şu an merkezde uygulanmakta olan metot "el-Arabiyye el-vazîfiyye (fonksiyonel Arapça)" olarak isimlendirilmekte ve ona izafe edilmektedir. Bu metotta öğrencinin dil seviyesinin, teorik bilgiler yoluyla değil de dilin becerilerinin kullandırılması yoluyla geliştirilmesi hedeflenmektedir.

4. Merkezde tümünden gelim metodu kullanılarak seslerin (harflerin) öğretiminin hemen ardından kelime üzerinde durulmaksızın cümleden başlanmaktadır.

5. Kullanılan seride bütün alıştırmalar genelde temel metin etrafında gelişmektedir ve bununla kitapta bir bütünlük sağlanması hedeflenmiştir.

6. Kullanılan seride önemli eksiklerden birisi, kitapların bir tanesi dışında kelime listelerine dayalı olarak hazırlanmamış olmasıdır. Metinler öğretmenlerin tecrübelerine göre seçilmiştir. Bu durum pek çok Arapça öğretim serisinde de olduğu üzere bilimsel verilere dayalı sistematik bir öğretim yapmaya imkan tanımamaktadır.

7. Öğretimde tercümeyle dayanmayan direkt metot benzeri metotlar kullanılmakta ve görsel-işitsel araç ve gereçlerden azami ölçüde istifade edilmektedir.

7. Bütün bu hususlarla beraber Âl-i Beyt Üniversitesi Dil Merkezi, kendi hazırladığı serisi ve tecrübeli öğretmenleri ile Ürdün'de yabancılara Arapça öğretimi konusunda önemli müesseselerden biri olarak varlığını devam ettirmektedir.

III. Zerka Üniversitesi Yabancılara Arapça Öğretim Merkezi

(Câmiatü'z-Zerkâ Merkezü Ta'limi'l-luga el-arabiyye li gayri'n-nâtikîne bihâ)

Merkez adından da anlaşılacağı üzere birden fazla dilin öğretimini değil sadece üniversitede okuyacak yabancı öğrenciler için hazırlık sınıfı mahiyetinde Arapça öğretimi yapmaktadır. Merkezde Arapça öğretimi 4 kur üzerinden yürütülmekte ve her bir kurda tek öğretmen sistemi bulunmaktadır.

Her bir kur 16 haftalık bir yarıyıl olarak düşünülmüştür. Haftada 20 saat olmak üzere 1 kur, yaklaşık 320 saatten oluşmaktadır. Her kurda dil çeşitli kabiliyetlerinin dengeli olarak verilmesi hedeflenmektedir.³¹

1. Kur:

20 saatlik haftalık ders toplamı dilin çeşitli faaliyetlerine şu şekilde dağıtılmış bulunmaktadır: istima' (dinleme) 3 saat, muhâdese (konuşma) 3 saat, kırâa (okuma) 4 saat, et-ta'bir eş-şefevî (sözlü anlatım) 1 saat, et-ta'bir el-kitâbî (yazılı anlatım) 1 saat, dilbilgisi ve ilgili alıştırmalar 3 saat, hat 1 saat, imla 1 saat, marşlar ve ezberler 1 saat.³² Ancak tatbikatta bu dağılıma her zaman tam olarak uyulmamaktadır.

Bu kurda Suudi Arabistan Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi Dil Enstitüsü tarafından hazırlanmış olan *Ta'lîmu'l-Arabîyye li-gayri'n-nâtîkiyye bihâ* adlı 4 ciltlik Arapça öğretim serisinin birinci kitabı kullanılmaktadır. Mekke'deki enstitünün bütün öğrencileri müslüman olduğundan serinin içeriği müslümanlara hitap edecek tarzdadır ve metinler de genellikle dinî konuları içermektedir.

Serinin genel özellikleri ise şunlardır:

Seride muasır edebiyat ve medyada kullanılan fasih dil esas alınmıştır. Seri, daha önce aynı enstitü tarafından hazırlanmış olan ve 'Mekke Listesi' olarak bilinen yaygın kelimeler listesine dayanmaktadır. Ayrıca Arapça cümle terkiplerinin belirgin özelliklerini ortaya koymakta ve öğrencilerin dil kazanımlarını ölçen çeşitli alıştırmalar içermektedir. Seride ilk defa o derste geçen kelimelere ayrı bir liste halinde verilerek dikkat çekilmektedir.³³

Kitapta dikkate alınan anlayışa göre: Dil ilk planda sese dayalı bir nizamdır. Buna göre dil öğretimi, ilk olarak konuşmada kullanılmasının öğretilmesi anlamına gelir. Yazının öğretilmesi ise ikinci planda yer alır. Dil öğretimi alanında kullanılan çeşitli metotlar sonuçta kendisini direkt metoda teslim etmiştir. Direkt metot öğrenciyi dil kullanımı ile yüz yüze bırakma esasına dayanır. Dilin kazanılmasında çocuğun iktisabındaki devreleri dikkate alır. Çocuk hayatının ilk

³¹ Cemil Benî Atâ, *Mînhâcî ta'lîmî'l-luğa el-Arabîyye li-gayri'n-nâtîkiyye bihâ*, Zerka 2001, s. 13

³² Cemil Benî Atâ, *Mînhâc*, s. 14

³³ Heyet, *Ta'lîmu'l-Arabîyye li-gayri'n-nâtîkiyye bihâ/ el-Kitâbu'l-esâsî*, Mekke 1984, I, 4

yıllarında duyar, anlar ve konuşur. Tek fark öğrencinin ortamı sınıfken çocukluğu ailedir.

Kitap bu esası gözeterek 15 adet dersten oluşan sesler (harfler) aşaması (*Merhale savtiyye*) ile başlamaktadır. Bu dersler kasete kaydedilmiş bulunmaktadır. Kelimeler resimlerle izah edilebilecek olanlardan seçilmiştir. Daha sonra bu dersler kitapta yazılı olarak tekrar edilmektedir. Bunda amaç öğrencinin kavradığı kelimelerle yazılış şekilleri arasındaki bağı kurarak yazılı hallerini tanıma becerisinin geliştirilmesidir.

Her beş dersten sonra bir "Mürâcaa" (Genel tekrar) dersi konulmuş ve bununla geçmiş konuların ve geçen kelimelerin tekrar hatırlanması hedeflenmiştir.³⁴

Kitap seslerle ilgili kısım dışında 30 dersten oluşmaktadır. Her bir ders temel bir metin ile başlamaktadır. Sonra derste ilk defa geçen kelimelerin listesi verilmekte, bunları her biri belirli bir eğitim gayesi güden alıştırmalar izlemektedir. Kitap dil öğretiminin yanı sıra İslam kültürünü öğretmeyi de hedeflediğinden temel metin ve alıştırmalar İslam kültüründen unsurlar içermektedir.

Kitap kaidelerden çok terkiplerin verilmesini hedeflediğinden kaideler son derece sınırlı bir çerçevede verilmektedir. Kaide önce metin çerçevesinde verilir öğrencinin dikkati terkibe çekildikten sonra olabilecek en kısa ifadelerle kaide söylenmektedir. Zira kitabın hazırlayıcıları, dilin kaidelerin öğrenilmesi ile değil de tatbik edilmesi yoluyla öğrenilebileceği kanaati taşımaktadırlar.³⁵

Kitapta başlıca şu konular işlenmektedir: Ders araç gereçleri, trafik, çarşı-pazar, meyve-sebzelerle ilgili kelimeler resimlere dayalı olarak verildikten sonra sık kullanılan fiiller yine resimlere dayalı olarak verilmekte ve fiillerin öğretiminden itibaren basit cümlelere geçilmektedir. Daha sonra doktor ve muayene ile ilgili kelimeler ve basit cümleler, sofradaki araç gereç ve bunları içeren cümleler, evdeki araç ve gereçler, hava alanı ve oradaki işlemler ile ilgili kelimeler, hayvanat bahçesi, evin iç kısımları vb. konular ele alınmaktadır.

Dördüncü üniteden itibaren (15. Ders) kısa cümlelerden oluşan ana parçalar konu bütünlüğü olan kısa parçalara dönüşmekte, alıştırmalarda da konuyla

³⁴ Heyet, *Ta'limu'l-Arabiyye*, I, 5

³⁵ Heyet, *Ta'limu'l-Arabiyye*, I, 6

ilgili sorular başlamaktadır. Kelime kullanımında bir düzen göze çarpmaktadır. Kitapta sadece baştan beri öğretilen kelimeler kullanılmış, o konuda ilk defa geçen kelimeler parça sonunda liste olarak verilmiştir. 28. Derste yazılı anlatım (ta'bir tahriri) başlamaktadır. Bu kısımda ana unsurları verilmiş, belirli bir konu hakkında öğrencilerin uzunluğu sınırlı bir yazı yazmaları istenmektedir.

Bu kurda ele alınan gramer konuları da şunlardır: Kelimenin kısımları (isim, fiil, harf), zamirler, işaret isimleri, ism-i mevsuller, basit tarzda mazi, muzari, emir fiilleri, basit tarzda isim ve fiil cümlesi, yaygın üsluplar (taaccüb, nida, istifham vb), müennes-müzekker, müfred-müsenna-cemi.³⁶

Bu kurda ders hocası genelde kitabın metodundan hiç ayrılmayıp sırasıyla kitaptaki konuları uygulamaktadır.

Laboratuvar uygulaması: Haftada bir defa "Menâhil" adlı, Ürdün'de hazırlanmış televizyonla Arapça öğretim serisinin kasetleri izlettirilmektedir.

2. Kur:

20 saatlik haftalık ders toplamı dilin çeşitli faaliyetlerine şu şekilde dağıtılmıştır: istima' (dinleme) 3 saat, muhâdese (konuşma) 3 saat, kırâa (okuma) 4 saat, et-ta'bir eş-şefevî (sözlü anlatım) 1 saat, et-ta'bir el-kitâbî (yazılı anlatım) 1 saat, dilbilgisi ve ilgili alıştırmalar 3 saat, hat 1 saat, imla 1 saat, marşlar ve ezberler 1 saat.³⁷ Ancak tatbikatta bu dağılıma her zaman tam olarak uyulmamaktadır.

Bu kurda Suudi Arabistan Ümmü'l-Kura Üniversitesi Dil Enstitüsü tarafından hazırlanmış olan 4 ciltlik Arapça öğretim serisinin ikinci kitabı kullanılmaktadır.

Serinin birinci kurda okutulan birinci kitabında daha çok eğitimle ve ferdî davranışlarla ilgili konulara öncelik vermişken, ikinci kitap sosyal ve kültürel konuları ele almaktadır. Birinci kitap 30 ders, ikinci kitap 20 ders içermektedir. İkinci kitapta tahlil ve derinleşme olduğundan konu sayısı da azalmış olmaktadır. Her iki kitaptaki öğretilen kelime sayısı da yaklaşık aynıdır. 2. Kurda okuyan öğrencininin 1. kurda okuyan kadar resimli anlatıma ihtiyaç duymayacağı düşün-

³⁶ Cemil Benî Atâ, *Minhâc*, s. 43

³⁷ Cemil Benî Atâ, *Minhâc*, s. 14

cesinden hareketle resim sayısı ikinci kitapta daha az tutulmuştur. İkinci kitapta yazma konusunda harflerin yerine kelime ve terkiplerin yazımına yönelinmiştir. Birinci kitaptaki diyaloglar basit cümleler halindeyken ikinci kitapta iki veya daha fazla cümlelerin birbirine bağlanması şekline dönüşmüş, ayrıca sözlü ve yazılı anlatım (ta'bir tahri'f/ta'bir şefevî) bölümleri de eklenmiştir. İkinci kitapta öğrencinin temel kaideleri alabilecek seviyeye ulaştığı düşüncesinden hareketle nahiv kaideleri de zikredilmektedir ve bunlarla ilgili daha tafsilatlı alıştırmalar konulmuştur. Ayrıca imla kaideleri de yer almaktadır.

Bu kurda gramer konularından fâil, meful bih, meful leh, muzaf-muzaf ileyh, basit tarzda hal, meşhur zarflar, cemi çeşitleri, bazı müstaklar (ism-i fâil, ism-i meful, ism-i tafdil), kâne ve benzerleri konuları verilmektedir.³⁸ Gramer konularında ders hocası kitap harici açıklamalarda da bulunmaktadır.

Bu kurda her gün en son ders karşılıklı konuşmaya (hıvâr) ayrılmakta ve seçilen konularda öğrenciler karşılıklı olarak birbirlerine sorular sorarak konuşmaktadırlar. Ders hocası da hataları düzeltip yol göstermektedir.

Laboratuar uygulaması: Haftada bir gün lisan laboratuarında öğretmen nezaretinde film izlettirilmektedir.

3. Kur:

20 saatlik haftalık ders toplamı dilin çeşitli faaliyetlerine şu şekilde dağıtılmıştır: istima' (dinleme) 2 saat, muhâdese (konuşma) 2 saat, kırâa (okuma) 5 saat, et-ta'bir eş-şefevî (sözlü anlatım) 2 saat, et-ta'bir el-kitâbî (yazılı anlatım) 2 saat, dilbilgisi ve ilgili alıştırmalar 3 saat, hat 1 saat, imla 1 saat, marşlar ve ezberler 1 saat.³⁹ Ancak tatbikatta bu dağılıma her zaman tam olarak uyulmamaktadır.

Bu kurda Ümmü'l-Kura Üniversitesi serisinin 3. cildi ders kitabı olarak kullanılmaktadır.

Kitap, her biri belirli bir nizama bağlı olan 15 dersten oluşmaktadır. Her ders, derste ki bütün çalışmaların hareket noktasını teşkil eden temel bir metin ile başlamaktadır. Bu metni bazıları öğrencinin kelime hazinesini geliştirmeyi

³⁸ Cemil Benî Atâ, *Minbâc*, s. 43-44

³⁹ Cemil Benî Atâ, *Minbâc*, s. 14

bazıları terkiplerin kullanımına alıştırmayı hedefleyen, bazıları daha önce geçen dil kabiliyetlerini destekleyen alıştırmalar izlemektedir.

Bunlardan sonra nahiv kaideleriyle ilgili özel bir kısım gelinmektedir. Bu kısım örneklerle başlamakta bunu kaidelerin istinbat edileceği geniş bir açıklama izlemektedir. Sonra kaide verilmekte ve ardından da ilgili alıştırmalar yer almaktadır.⁴⁰

Kaide kısmının ardından seslerle ilgili kısım (cânib savtî) yer almaktadır. Bu bölüm iki çeşit alıştırmadan oluşmaktadır. Birincisi seslerin teleffuzu ve aralarındaki farkların ayırıldılması, ikincisi ise istima' (anlayarak dinleme) kabiliyetine yöneliktir. İmla ve yazıma yönelik alıştırmalar da kitaptaki yerini almaktadır. Kitabet ve imladan sonra edebî metinler kısmı bulunmaktadır. Bu kısımda okuyucuya İslam kültüründen seçme örnekler sunulması hedeflenmektedir. Birliğin sağlanması amacıyla edebî metinler temel metin ile bağlantılı konulardan seçilmiştir. Mesela temel metin vahiye ilgili ise edebi metin Alak sûresinden, Hz. Ömer'in adaleti ile ilgiliyse Hafız İbrahim'in Hz. Ömer'le ilgili kasidesinden oluşmuştur.⁴¹ Edebî metinden sonra kelimelerinin izahı, genel anlamın izahı ve alıştırmalar yer almakta, ileriki aşamalara hazırlık olmak üzere edebî sanatlarla da çok kısa olarak temas edilmektedir.

En son olarak da tabir (anlatım) kısmı yer almaktadır. Bu kısımda iki çeşit tabir uygulaması yaptırılmaktadır: Birinci çeşit sınırları belirlenmiş anlatım (*ta'bir mukayyed*) adını taşımaktadır. Bunda öğrenci belirli fikirler ve belirli dil kalıplarıyla kayıtlı bulunmaktadır. Serbest anlatımda (*ta'bir hur*) ise öğrenci fikirleri, kelime ve terkipleri kendisi seçmektedir.

Önceki ciltlerde öğrenci okumayı öğreniyorken bu ciltte artık öğrenmek için okumaya başlıyor kabul edilmektedir. Bu ciltte metinde geçen kelimeler basit bir anlatımla Arapça olarak izah edilmektedir.⁴²

Kitabın nahiv öğretimindeki felsefesi Gestalt nazariyesine dayalıdır ve tam cümleden başlamayı temel almaktadır. Bu anlayışta cümlelerin idrak ve anlama ünitesini teşkil ettiği kabul edilmektedir. Sonra cümlelerin unsurlarına intikal

⁴⁰ Heyet, *Ta'limu'l-Arabîyye li-gayri'n-nâतिकرینه bibâ/ el-Kitâbu'l-esâsî*, Mekke 1984, III, 11

⁴¹ Heyet, *Ta'limu'l-Arabîyye*, III, 12

⁴² Heyet, *Ta'limu'l-Arabîyye*, III, 14

edilmektedir. Bu şekil bir yaklaşım, müfredatını tahlilden önce cümlelerin anlamını kavramaya yardım etmektedir.⁴³

Bu kurda verilmesi hedeflenen dilbilgisi kaideleri de şunlardır: İsim ve fiil cümlesi, masdar çeşitleri, müştaklar (ism-i fâil, mübalağa sigaları, sıfat-ı müşebbehe, ism-i meful, ism-i mekan, ism-i zaman, ism-i alet, ism-i tafdil), mazi-muzari-emir, meful çeşitleri.⁴⁴

Bu kurda kitabın yanı sıra öğrencilere ev için başkaca ödevler de verilmektedir. Öğrenciler peygamber kıssaları vb. kitapçıkları evde özetleyip sınıfta okumaktadırlar. Ayrıca çeşitli konularla ilgili kompozisyon ödevleri de verilmektedir.

Laboratuvar uygulaması: Haftada bir defa lisan laboratuvarında öğretmen nezaretinde film izlettirilmektedir.

4. Kur:

20 saatlik haftalık ders toplamı dilin çeşitli faaliyetlerine şu şekilde dağıtılmıştır: istima' (dinleme) 2 saat, muhâdese (konuşma) 2 saat, kırâa (okuma) 6 saat, et-ta'bir eş-şefevî (sözlü anlatım) 1 saat, et-ta'bir el-kitâbî (yazılı anlatım) 1 saat, dilbilgisi ve ilgili alıştırmalar 3 (saat), hat 1 saat, imla 1 saat, marşlar ve ezberler 2 saat.⁴⁵ Ancak fiili tatbikatta bu dağılıma her zaman tam olarak uyulmamaktadır.

Bu kurda Ümmü'l-Kura Üniversitesi tarafından hazırlanmış olan serinin 4. kitabı temel ders kitabı olarak kullanılmaktadır.

Diğer kitaplarda olduğu gibi bu ciltte de her beş dersten sonra bir "Mürâcaa" (Genel tekrar) dersi bulunmaktadır. Parçalar makale, kıssa, tiyatro, şiir gibi çeşitli edebî üsluplara ait örnekler içermektedir.

Her bir derte dersin etrafında geliştiği bir temel metin bulunmaktadır ve dersteki diğer metinler de bununla bağlantılıdır.⁴⁶

⁴³ Heyet, *Ta'limu'l-Arabîyye*, III, 15

⁴⁴ Cemil Benî Atâ, *Minhâc*, s. 46

⁴⁵ Cemil Benî Atâ, *Minhâc*, s. 14

⁴⁶ Heyet, *Ta'limu'l-Arabîyye li-ğayri'n-nâtikîyye bihâ/el-Kitâbu'l-esâsî*, Mekke 1984, IV, 14

Dinleme alıştırmaları özel seçilmiş parçalara dayalıdır. Bu ciltte diğerlerinde dolaylı yollardan değinilmeye çalışılan kinaye, istiare, teşbih gibi belagatla ilgili unsurlara doğrudan temas edilmektedir.⁴⁷

Kitabın günde 4 saatten haftada 20 saat olmak üzere yaklaşık 240 saatlik bir sürede işlenmesi öngörülmektedir.

Kitaptaki bütün dersler şu plan dahilinde yer almaktadır:

1. Temel metin
2. Yeni kelimelerin çıkarılması ve açıklaması
3. Yeni terkiplerin çıkarılması ve açıklanması
4. Dil alıştırmaları (Tedribât lugaviyye)
 - a) Okunanın anlaşılması
 - b) Terkipler
 - c) Boşluk tamamlama
5. Nahiv kaideleri
 - a) Örnekler
 - b) Örneklerin açıklaması
 - c) Kaide
 - d) Kaide ile ilgili alıştırmalar
6. Sesler
7. Dinlediğini anlama
8. Edebî metinler
 - a) Edebî metin
 - b) Kelime ve terkiplerin şerhi
 - c) Alıştırmalar
9. Belagat
10. İmla
11. Serbest anlatım (Ta'bir hur)⁴⁸

Bu kurda şu gramer konuları verilmektedir: Mübteda, haber, fâil, nâib-i fâil, mef'ûl bih, nevâsih, mukârabe-recâ-şuru' fiilleri, ef'âl-i kulûb, inne ve benzerleri, tâbiler (sıfat, tekit, atıf, bedel), izafet terkibi, sayılar, harf-i cerler, fiil-i muzârîyi

⁴⁷ Heyet, *Ta'limu'l-Arabîyye*, IV, 15

⁴⁸ Heyet, *Ta'limu'l-Arabîyye*, IV, 16-17

nasb ve cezm eden edatlar, münâda, temyiz, istisna, hal, medh ve zem filleri, taaccüb sıygaları, kase (yemin).⁴⁹

Gramer konuları öğretmen tarafından tahtada örneklerle açıklanmaktadır. Kitaptaki metinler de kelime izahları ve sorular vasıtasıyla açıklanmaktadır. Parçalar okunurken zaman zaman gramer izahları da yapılmaktadır. Muhâdese uygulaması için öğrenciler kendilerine dağıtılan kitapları yazılı olarak özetleyip sınıfta anlatmaktadırlar.

Zerka Üniversitesi Dil Merkezinin Genel Değerlendirmesi:

1. Merkezde Arapça öğretiminde kullanılan seri her ne kadar görsel olarak istenilen seviyede olmasa da tertibinde ve kullanılan kelimelerdeki düzeni dikkat çekmektedir.

2. Seri sadece müslüman öğrenciler düşünülerek hazırlanmıştır. Ancak bu durum öğrencilerinin tamamı müslümanlardan oluşan Zerka dil merkezi için problem teşkil etmemektedir. Belirli bir seriye bağlı kalmanın, avantajları yanı sıra Ürdün üniversitesi dil merkezinde görülen çok çeşitli faaliyetlerin burada görülememesi şeklinde dezavantajları da bulunmaktadır.

3. Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi Dil Enstitüsü tarafından hazırlanan Arapça öğretim serisi bu merkezde aynen takip edildiğinden, merkezin dil öğretim metodu aynı zamanda okutulan serinin metodu olmuş olmaktadır. Bunun yanı sıra merkez tarafından uygulanan metodla ilgili olarak *Minhac* adlı bir kitapçık da hazırlanmış bulunmaktadır. Ancak fiili uygulamada kitapçıkta sözü edilen esasların hepsinin yerine getirildiğini söylemek güç görünmektedir.

4. Zerka üniversitesinde de diğer iki üniversitede olduğu gibi tercüme yer vermeyen direkt metot benzeri metotlar öğretimde temel olarak kullanılmakta, dilin pratik kullanımlar çerçevesinde öğretilmesi hedeflenmektedir.

5. Zerka üniversitesi dil merkezi diğer iki üniversiteler merkezlerinden farklı olarak genel olarak yabancılara Arapça öğreten değil de kendi fakültelerinde okuyacak müslüman öğrencilere Arapça hazırlık sınıfı teşkil eden bir merkez olarak ön plana çıkmakta ve Arapça öğretiminde Ürdün'deki önemli bir kaç merkezden birisi olarak kabul edilmektedir.

⁴⁹ Cemil Benî Atâ, *Minhac*, s. 46

Sonuç:

Ürdün üniversitelerine bağlı üç dil merkezinde (Ürdün Üniversitesi Dil Merkezi, Âl-i Beyt Üniversitesi Dil Merkezi, Zerka Üniversitesi Yabancılar Arapça Öğretim Merkezi) yaptığımız inceleme ve gözlemler ışığında şu sonuçları ifade etmemiz mümkündür:

1. Her üç merkezdeki Arapça öğretiminde şu ortak noktalar mevcut bulunmaktadır:

a) Metinler bir başka dile tercüme edilmemekte, bunun yerine, anlaşılıp anlaşılmadıkları ilgili sorular vasıtasıyla kontrol edilmektedir. Bilinmeyen kelimeler de yine Arapça olarak izah edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum öğrenciyi parça parça her bir kelimeyi değil de metnin genel anlamını kavramaya çalışmaya itmektedir. Bunu metinleri anlama kabiliyetini geliştiren bütüncül bir anlayış olarak kabul etmemiz mümkündür. Türkiye'deki Arapça öğretiminde genellikle kelime kelime tercüme esası benimsendiğinden öğrenci genel anlamı kavramaya çalışmaktan çok cümle içerisinde anlamını bilmediği kelimeye takılıp kalmaktadır. Ayrıca Arapça bir metnin yine Arapça kelimeler ve sorular vasıtasıyla açılması öğrencinin dil hazinesini geliştirmede müspet rol oynamaktadır.

b) Her üç merkezde de ilk kurlar dışında mümkün olduğunca vasıta dil kullanılmamaya çalışılmaktadır. Bu durum öğrenciyi zorlayarak dil öğrenmesi noktasında teşvik edici bir unsur teşkil etmektedir.

c) Dil öğretim metotlarından direkt metot her üç merkezde de genellikle tercih edilmektedir. Gramer anlatımı son derece kısıtlı olarak yapılmaktadır. Dilin kabiliyetlerinin çok çeşitli uygulamalarla kazandırılmasına çalışılmaktadır ki, bu şekilde dilin pratik kullanımına ağırlık verilmesi öğrenciler için öğretme isteklerini artıran bir motivasyon kaynağı teşkil etmektedir. Bir Arap ülkesinde ve üniversite ortamında bulunma dolayısıyla kolayca elde edilebilecek öğrenilenleri pratize etme imkanının da bu konuda müspet payı bulunmaktadır. Öğretmenlerin Arap oluşu da yine öğretime olumlu katkı yapan bir unsur olarak zikredilebilir.

d) Merkezlerde video, televizyon vb. işitsel-görsel araç-gereçler bulunmakla beraber dil öğretiminde görülen genel bir hastalık olarak hocaya daha kolay gelen sınıf içi derslere ağırlık verilmesi olgusu her üç merkezde de göze çarp-

maktadır. Lisan laboratuvarı kullanımı vb. uygulamalar hoca açısından ders öncesinde daha fazla hazırlık gerektirdiğinden çok fazla tercih edilmemektedir. Bununla birlikte Ürdün üniversitesinde derste dinleteceği 10-15 dakikalık bir materyal için saatlerce araştırma yapan bir öğretmene de şahit olduk. Şüphesiz, Arapça öğretiminde işitsel-görsel araçlardan istifadeye daha fazla ağırlık verilmesi öğretimi pozitif yönde geliştiren bir unsur olacaktır.

2. Arapça öğretiminde önceden hazırlanmış kelime listelerine göre hazırlanmış ilmi araştırmalara dayalı serilerin gerekli oluşu dikkat çekici bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Her merkez iyi kötü kendi serisini oluşturma sevda ve çabası içerisinde görülmektedir. Bu da bizi ilmi değerleri tartışmalı, bilimsel araştırmalardan çok tecrübeye dayanan bir çok serinin varlığıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu husus kanaatimizce Arapça öğretiminin en önemli genel problemlerinden bir tanesini teşkil etmektedir.

3. Dil öğreniminde istek ve ihtiyaç gibi faktörlerin sağladığı motivasyonun tartışılmaz bir yeri ve önemi söz konusudur. Gözlemlediğimize göre her yerde olduğu gibi Ürdün'deki dil öğretiminde de öğrenmek isteyen, metot, öğretmen vb. faktörler tam istenen düzeyde olmasa da Arapça'yı öğrenmektedir. Nitekim kısa sürede önemli mesafeler kateden öğrencilerin varlığına şahit olduk. Gerekli motivasyona sahip olmayan için ise bir Arap ülkesinde bulunma bile, bir de ammice (konuşma dili) kullanımının yol açtığı dil ikiliği (*ışdivâciyyetii'l-luga/sünâziyyetii'l-luga*) faktörü göz önünde bulundurulduğunda, hiç bir zaman için Arapça öğrenme anlamına gelmemektedir.

4. Bir dilin uluslararası alanda sahip olduğu cazibe, öğretim metot ve vasıtalarındaki çeşitlilik olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu cümleden olmak üzere, bizzat Arapların kendi dilleri konusundaki kayıtsızlıkları da göz önünde bulundurulduğunda Arapça'nın yakın zamanda İngilizce'nin sahip olduğu imkanları yakalamasını beklemenin çok gerçekçi olmadığını da itiraf etmek zorundayız. Ancak yine de halihazırdaki tecrübelerden de istifade edilerek Arapça öğretimi alanında daha verimli metotlar, teknikler ve araç-gereçler geliştirmenin zorunlu olduğu ve bu alanda hamiyetperver gayretlere ihtiyaç duyduğumuz da inkar edilemez bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.